This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Rom
6172
1.40

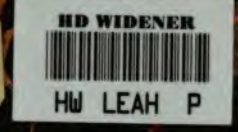

Digitized by Google

Rom
G172
1.40

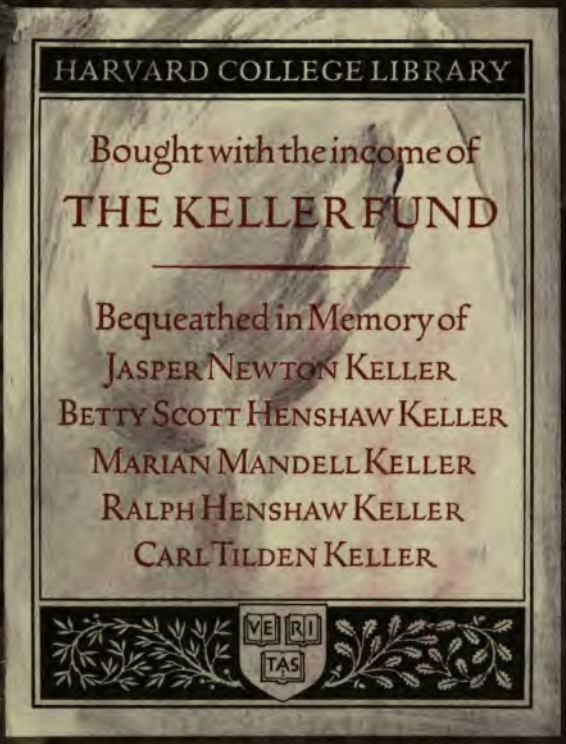

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TRAIAN DEMETRESCU

Profile Literare

Ion Gherea — Théodore de Banville — Ion Nenițescu — Mihail Cogălniceanu — Jean Second — Jikidi — Nicolae Țincu — Dumitru Teleor — Th. D. Speranță — Ion Ghica — Const. Mille — Emile Zola — Alex. A. Sturza — Th. M. Stoenescu — Louise Ackermann — D. Bolintineanu — V. G. Morțun — N. Nicoleanu — Maria P. Chițu — Mihail Zamfirescu — Lazăr Șaineanu — M. Guyau — Alex. Vlahuță.

CRAIOVA.
Editura Tipografiei D. I. Benvenisti.
1891.

Digitized by Google

Digitized by Google

PROFILE LITERARE

Digitized by Google

Digitized by Google

Capitolile, cari întocmesc această carte, au fost publicate unele în ziarul „Adevĕrul“, altele în „Revista Olteană“ (Anul al II-lea); *câte-va sunt inedite.*

Din adunarea lor la un loc n'am avut intenţiunea să înfăţişez o doctrină literară sau filosofică, ce ar fi reeşit poate în urma unor amănunţite şi îndelungĕ studiĭ unde aşĭ fi aplicat criteriul ştiinţific al criticeĭ moderne. In aceste paginĭ cititorul nu va întâlni nicĭ metoda criticeĭ judecătoreştĭ a d-luĭ Maiorescu, nicĭ pe cea socială a d-luĭ Ion Gherea.

In schiţarea profilelor de scriitorĭ, cari au căzut subt condeĭul meu în ore de meditaţiunĕ şi impresiĭ intime, lucrarea mea a pornit dintr'o plăcere personală de a nota cu grije şi sinceritate unele din cugetările şi sensaţiunile pe cari mi le-a deşteptat temperamentul sau opera unuĭ scriitor. Cartea de faţă are, în general, caracterul unor confesiunĭ literare şi psihice.

In adevĕr, ***personalitatea*** *în critică a fost, în timpiĭ din urmă,—maĭ ales în Franţa,—*

Digitized by Google

aspru condamnată de către aceĭ criticĭ cari pretind că producerile artistice şi literare trebuĭesc judecate numaĭ dintr'un punct de vedere obiectiv. Părerea mea este însă, că in critică obiectivismul are margini limitate.

Un critic, ca şi un artist, avênd un temperament, o natură morală, o cultură a sa, o concepţie proprie despre viaţă şĭ natură, un mediu social deosebit, nu va putea să pătrundă în cercetările sale în mod impersonal. Nicĭ Taine, nicĭ Guyau, nicĭ Faguet, nicĭ chiar Brunetière, — neîmpăcatul duşman al criticilor personalĭ, — nu sunt cu desăvîrşire impersonalĭ. La noĭ, eminentul critic d. Ion Gherea, în vastele şi profundele sale analize sociale şi psihologice, îşĭ reliefează personalitatea sa de critic şi om, care este din toate punctele de vedere superioară şi simpatică.

Dar nu pentru ca să apăr cartea mea ating în treacăt aceste chestiuni. ***Profilele*** *ne fiind scrise unul dupe altul, la anumit timp, ci la date nehotărîte şi dupe o dispoziţie momentană a spiritului, ele, în rezumat, arată câte-va stărĭ de conştiinţă şi sensibilitate din viaţa mea literară.*

Traian Demetrescu.

Digitized by Google

ION GHEREA

(Const. Dobrogeanu).

I.

In prefaţa întâiuluĭ volum de *Studiĭ critice*, D. Ion Gherea prevestea pe citiorĭ că aparițiunea volumuluĭ al II-lea va depinde de primirea ce ĭ-o va face publicul. Această prevestire a avut un efect rar: In maĭ puțin de un an se epuizară douĕ ediţiĭ din primul volum, ca și cum publicul ar fi voit să manifeste prin această grabă dorința luĭ de a nu se întârzia aparițiunea celuĭ de-al doĭlea volum. Repeziciunea vînzăreĭ unuĭ numĕr însemnat de exemplare dintr'o carte de literatură românească, nu este lipsită de înțeles. Faptul acesta do-

Digitized by Google

vedește o deșteptare mai largă în spiritul publicului nostru pentru operile de valoare distinsă și triumful unor mari idei de domeniul criticei literare moderne.

Apariția *Studiilor critice* este începutul unei noui epoci literare, al căruĭ caracter cred că se va deslușĭ, încetul cu încetul, mai târziŭ.

Aproape fără întrerupere sfîrșesc în acest moment citirea volumului al II-lea; și ceĭa-ce caut să întrupez în aceste rînduri nu este de cât vibrațiunea primeĭ impresiuni, aceĭa care poate păstrează cel mai clar sunet al sincerității.

Volumul cuprinde nouĕ capitole, avênd aproape fie-care în parte cadrul dezvoltat al unui studiŭ. Treĭ din aceste capitole sunt de domeniul polemiceĭ literare: *(Asupra criticeĭ metafizice și celeĭ științifice; Personalitatea și morala in artă; Criticiĭ noștriĭ și «Năpastea»).*

Este de observat, în cele mai multe din studiile d-luĭ Gherea, o facultate rară de a polemiza. Criticul însă nu a-

Digitized by Google

parţine aceleĭ familiĭ de polemiştĭ cari înţeleg această formă de discuţie intelectuală drept un câmp larg de certurĭ personale, deşerte şi comune. In general, polemicile literare cari se fac la noĭ aŭ aspectul unor lupte înverşunate de vorbe, de sfîşieri personale, decăzute adese-orĭ la nivelul ordinar al polemicilor politice. Printr'o polemică criticul Gherea înţelege «o formă literară şi ştiinţifică» avênd menirea de a limpezi şi a răspândi în masele publicului diferite principiĭ şi vederĭ literare şi ştiinţifice. O dată statornicit acest drum adevărat al polemicei, criticul înaintează pe el cu curajul luptătorului sigur de armele luĭ. Şi armele puternice ale D-luĭ Gherea în polemicĭ, sunt, înainte de toate: logica şi o vastă cultură. Rĕmâĭ uĭmit de puterea de a adânci ideile şi a le deslui în lumina lor adevărată, prin farmecul sugestiv al uneĭ judecăţĭ bogate, clare şi însufleţită de convingere. Literatura fiind şi ea un produs al mediuluĭ social, criticul caută a explica orĭ-ce producere literară prin ajutorul criticeĭ ştiin-

Digitized by Google

ţifice, ce constă în aflarea şi demonstrarea causelor psihice şi sociale cari l-aŭ dat naştere. Aceasta face să vedem în D. Gherea mai mult un critic social şi psihologic, şi foarte puţin estetic. D. Gherea, spre exemplu, ne va lămuri într'un mod admirabil un roman saŭ o piesă de teatru: ce ideĭ sociale şi ce simţiminte o însufleţesc; ne va încredinţa apoĭ despre puterea eĭ morală, dar ne va vorbi puţin întru cât priveşte valoarea pur estetică.

In alte douĕ capitole găsim douĕ profile ilustre din literatura rusească *(Turghenef* şi *Dostoevschy)*. Intr'un cadru restrîns, dar luminos, criticul explică operile lor literare din punct de vedere social şi psihologic. Peste aceste profile, D. Gherea a resfrînt o simpatie personală, ca o lumină caldă şi blândă de soare.

Aceasta arată sensibilitatea criticuluĭ, sensibilitate fină şi adânc vibrătoare, dupe cum se remarcă adese-orĭ la criticĭ şi filosofĭ celebri ca Taine, Renan, Lemaitre şi alţiĭ.

Digitized by Google

Dar acolo unde sensibilitatea criticului se manifestă în cea mai profundă vibrațiune a ei, este în admirabilul studiu asupra dramei «*Năpastea.*» Acest studiu amintește unele din cele mai frumoase și impresionabile analize psihologice ale lui Paul Bourget.

Spațiu foarte restrâns al articolului meŭ nu'mi permite să fac citațiuni din numitul studiu, dar atrag atențiunea cititorilor asupra paginilor 154 și 155, — pagini scrise cu o rară măestrie artistică. In ele criticul analizează o frază caracteristică a lui **Dragomir**: «*Ce să facă?... stă și el între puști și așteaptă să se isprăvească mai de grab...*» In acelaș studiu întâlnesc iarăș un pasaj scurt, în care criticul esplică halucinația lui *Ion nebunul*, concretizată în imagina Maicei Domnului, simbolul bunătății și al suferinței. De ce tocmai figura acestei *Mater Dolorosa* i se arată vecinic înaintea ochilor? Criticul ne-o spune: «*In toată viața plină de suferință a lui Ion, trebuia să'i lucească o imagină mângăietoare, i-*

Digitized by Google

magina mâinei pline de bătături a mamei sale alunecându-i pe cap.» Aceste cuvinte trădează o emoțiune adâncă; ele singure pot să definească întreaga natură sensibilă a criticului.

Sensibilitatea criticului se mai observă și în studiul consacrat lui *Stefan Hudici*, schiță dramatică a D-lui V. G. Morțun. Schița este mai mult un pretext pentru ca criticul să analizeze starea actuală a femeii în societatea burghieză.

Volumul mai conține câte-va note despre clasicism și romantism, și un mare studiu asupra pesimismului în literatură și viață. Această din urmă lucrare, complectată prin articolul: «Decepționismul în literatura contimporană,» publicat în volumul I-iŭ, este, dupe mine, până acum, cel mai admirabil studiu al D-lui Ion Gherea.

Iată în cea mai grăbită fugă a condeiului câte-va din impresiunile mele. Imi rĕmâne încă multe de zis, ceĭa-ce n'aș putea-o face de cât în marginile largi ale unei cercetări dezvoltate. Cartea D-lui Gherea îți deschide orizonturi vaste de cu-

Digitized by Google

getări și simțiri. Sunt însă unele vederi în aceste studii critice ce'mi par greșite saŭ incomplect explicate. Acest punct îl voiŭ discuta altă dată, căci este o plăcere sinceră a reveni asupra eminentului nostru critic.

II.

Am făgăduit că voiŭ reveni asupra mult talentatului și simpaticului nostru critic. Mĕ țin de cuvînt: întâi, pentru că simt o plăcere sinceră vorbind de acest om, care știe să te apropie de persoana și opera luĭ cu un farmec de cugetător și analist umanitar; al doilea, pentru că de astă dată voiŭ căuta să mĕ lămuresc mai pe larg asupra punctuluĭ, pe care l'am atins în treacĕt în precedentul meŭ articol, acela care privește pe D. Gherea ca critic estetic.

Mai înainte de aceasta, o mică abatere: In orĭ-care altă țară, o carte de valoarea **Studiilor Critice** ar fi fost menită să deștepte multă atențiune, multe discuțiĭ în presă. La noĭ însă, ziaristica

Digitized by Google

se frământă zilnic în cele mai ordinare lupte politice, și rămâne indiferentă față de rarele opere de însemnătate cari se ivesc pe tărâmul atât de sterp al literaturei românești. Mă opresc de a învedera cauzele acestei nepăsări și răcelii culpabile, dar nu mă pot opri de a nu constata această tristă stare intelectuală a presei noastre contimporane, destul de caracteristică din punct de vedere psihologic și social.

Ziarul *Lupta* a făcut însă excepție. In câte-va numere am citit o lungă critică în care se rezumă pe larg și cu multă pricepere fondul criticilor D-lui Gherea. La sfârșitul acelei critice autorul încearcă să răspundă acelor critici cari nu văd în Ion Gherea un critic estetic, răspunzându-mi în același timp și mie. Găsesc dar un nou prilej de a lămuri chestiunea pentru ce nu văd în D. Gherea un critic estetic.

Talentele critice au și ele felurite și complicate manifestări, ca și talentele de poeți, de romanțieri, autori dramatici etc. «Un critic, zice Jules Lemaitre,

Digitized by Google

resfrânge în criticile sale temperamentul său și concepțiunea sa asupra vieței, pentru că el descrie cu spiritul său spiritele altora». De aci: marile deosebiri între critici. Taine ne va explica în criticile sale cauzele sociale și naturale cari au dat naștere unei opere literare sau unei literaturi întregi. Nisard, din potrivă, ignorează aproape cu desăvârșire mediul social. El își formează o idee generală despre geniul francez, apoi introduce, ca parte integrantă, credințele filosofiei spiritualiste. Cu acest ideal el compară operile scriitorilor, arătând care se apropie sau se depărtează mai mult de acest ideal. Paul Bourget se preocupă de a analiza diferite stări psihologice ale autorilor și a demonstra unele din causele lor generale. Jules Lemaitre își povestește impresiile și cugetările care i le-a deșteptat operile pe care le studiază; și așa mai departe.

Un critic are deci un punct al său de vedere cu care cercetează pe scriitori și lucrările lor. D-l Ion Gherea este eminamente un critic social. Chiar a-

Digitized by Google

tunci când pătrunde ca analist psiholog, va căuta să ne explice o anume stare sufletească prin cauzele mediului social. Și cred că tocmai în acest sistem constă puternica originalitate a D-sale.

De exemplu, spre a ni se lămuri pesimismul lui Eminescu, criticul ne va arăta organizația și civilizația socială a burghezimei moderne; pentru a ni se dovedi decepționismul lui Vlahuță, vom auzi pe critic descriindu-ne poziținea umilită și săracă a artistului în societatea noastră; satira pieselor lui Caragiale ne va fi explicată prin spoiala ridiculă a civilizației claselor sociale de mahala; pesimiștii papagalii ai lui Duiliu Zamfirescu sunt produsul vieței stricate și cu pretenții de cultură cari o duc unii din cavalerii aristocrației noastre în strĕinătate etc. Iata în linii foarte generale metoda de a studia a D-lui Ion Gherea, metodă care constă într'o vastă și profundă judecare logică a operilor literare, din punct de vedere social.

Cine nu vede în această metodă un

Digitized by Google

fond bogat de cultură, o putere rară de logician, o aplicare a mijloacelor criticei științifice, și, une-ori, o sensibilitate delicată și fină de artist!....

Dar o operă literară, în afară de fondul ei social și psihologic, prezintă și o fizionomie estetică, peste care D-l Gherea trece totd'auna cu indiferență. Oare fizionomia pur estetică a unei lucrări literare să nu prezinte nici un interes? Să nu aibă nici o valoare originalitatea unei forme artistice? Să ni se pară fără înțeles acea facultate a talentului care ne dă un aspect nou al frumosului?

Eu cred că expresiunea estetică a unei opere literare are un caracter psihologic: Versurile calde, muzicale și melancolice ale lui François Coppée arată temperamentul blând, sensibil, impresionabil și visător al poetului; versurile energice, dramatice și une-ori brutale ale lui Richepin, ne învederează caracterul viril, batjocoritor si nevrozat al autorului «Blestemelor»; splendoarea fermecătoare, seninătatea gravă a poe-

Digitized by Google

melor luĭ Leconte de Lisle, dovedește spiritul sĕŭ profund și de un pesimism maĭestos. Flaubert pentru un adjectiv pĭerdea nopțĭ întregĭ. Munca aceasta de a căuta expresiunea justă și logică, care să exprime o ideĭe saŭ un simțimânt, explică spiritul de observație adânc al mareluĭ romanțier. Exemplele în acest sens pot fi numeroase.

D. Gherea se oprește foarte rar la studiul părților estetice ale uneĭ opere literare. Cel mult, din când în când, le atinge cu repezĭ și ușoare aprecierĭ.

Se poate spune însă că aceasta scade valoarea *Studiilor critice*? Eŭ cred că nu. D. Gherea rĕmâne un mare critic social, un istoric al operilor literare, până acum, incomparabil în țara noastră. Pe lângă aceasta, dupe cum s'a observat de toțĭ, criticul are o subiectivitate cu deosebire simpatică în studiile sale: se exală din ele un fond puternic și cuceritor de umanitarism, de optimism prietenos și bine-făcător, și maĭ ales, o moralitate înaltă, care va avea înrîuririĭ marĭ asupra societățeĭ noastre.

Digitized by Google

Théodore de Banville

Il était charmant! ne spune Anatole France despre poetul care a «murit tînĕr la 68 de anĭ.» Cuvîntul acesta se desprinde ca un ecoŭ produs de întreaga armonie a versurilor, isvorîte din sufletul poetuluĭ ca o muzică dulce, uşoară şi veselă, — un fel de voluptate intelectuală, gustată cu deliciŭ, pe drumul anevoios şi trist al vieţeĭ.

Este un fel de filosofie de temperament, care constă în a privi lumea printr'o prizmă artificială a imaginaţiuneĭ, ce resfrânge o lumină trandafirie saŭ albastră peste aspectele sumbre ale fiinţelor şi lucrurilor. Aşĭ numi această filosofie o înşelare de sine conştientă, o iluzie a sufletuluĭ, despre care ce ne

Digitized by Google

pasă că e falșe, dacă ea ne dă amăgirea cea mai poetică, cea mai bine-făcătoare a vieței!

Voepcke spunea într'o zi lui Taine aceste vorbe: «Mi-a plăcut tot d'auna să iaŭ viața prin partea ei poetică.» Marele cugetător mărturisește că vorbele acestea i-aŭ produs o impresie ciudată.

Dacă meditâm puțin asupra lor și dacă ne vom reaminti că filosoful Caro își esplica optimismul și pesimismul ca simple particularități de temperament, firește că va urma să vedem intimul izvor de unde a pornit toată poezia plăcută, senină și vibrătoare a «celui din urmă romantic și primului parnasian, Théodore de Banville.»

Poetul era un optimist, care avea ceva din naivitatea și gingășia inspiraților antici; de și, une-ori, o cută de șcepticism părea că brăzdează fruntea lui, pe care n'o adâncea nici odată în prăpăstiile gândirei.

. . . . . să culegem roze,

zice unul din versurile sale, și acest vers cât e de simplu și cât pare de ba-

Digitized by Google

nal, dar nu știŭ cum îmbărbătează inima, și încântă, ca un zîmbet dulce de femeĭe, care ar minți. Poetul ne îndeamnă «să culegem roze»; îndemnul luĭ e bun și nobil, dar câțĭ ne vom încrede în această expansiune de adolescent, — câțĭ din noĭ, care cunoaștem ce se culege maĭ la fie-ce pas înaintat pe drumul către moarte?!....

Fericirea, adese-orĭ, o creăm, saŭ maĭ bine zis, ne-o întocmim în lumea năuntrică a sensibilităței, a imaginațiuneĭ noastre. Pentru uniĭ oameni delicațĭ, subtilĭ, deosebițĭ de grămada oamenilor comunĭ, viața maĭ mult *se visează* de cât se trăĭește. In această visare se simte un deliciŭ rafinat, o beție exalată din opiul visurilor. Pentru eĭ, viața nu este «un accident între douĕ neante», iar «farmecul de a muri», de care a fost însetat nefericitul Leopardi, îĭ va înfiora ca un vênt rece de cimitir. In viață sunt culorĭ, armoniĭ, parfumurĭ, mișcare, vibrațiĭ; în moarte: liniște, frig și întuneric etern....

Și Théodore de Banville a iubit viața!

Digitized by Google

Moartea răpindu'l instantaneŭ, par'că știa că o agonie de câte-va ore ar fi șters de pe figura cadavruluĭ seninătatea marmoreană a uneĭ statuĭ, despre care ne vorbesc ceĭ carĭ aŭ vĕzut pe poet culcat sub coperĕmêntul catafalculuĭ.

Ast-fel fiind poetul, versurile luĭ nu puteaŭ fi de cât ceia-ce sunt: o simfonie de raze, de sonorităţĭ, de culorĭ, de parfum, de suavitate, de farmec, de tot ce produce zîmbirĭ și suspine de mulţumire.

Poetul n'a plâns, nu s'a lamentat nicĭ o dată în versurile sale. El n'are nicĭ o înrudire cu familia acelor poeţĭ cugetătorĭ și triștĭ, în carĭ intră sensibilul și filosoful Sully Prudhomme; pesimistul, refugiat în seninele contemplaţiunĭ estetice, Leconte de Lisle; budistul Jean Lahor; revoltata prometee, M-me Louise Ackermann, etc. Poetul «nu prea ĭa viaţa în serios», cum zice Renan; această viaţă la a căreĭ distrugere aŭ visat atât de sumbru toţĭ discipoliĭ luĭ Schopenhauer, și care rĕmâne puternică și eternă ca și moartea, ca și iubirea.

Digitized by Google

S'a zis de multe orĭ că viaţa este un teatru: unĭĭ jucăm roluri de dramă, alţiĭ roluri de comedie. Théodore de Banville a fost un clovn. A rîs şi a făcut pe alţiĭ să rîdă. Şi vĕ asigur, iubiţi cititorĭ, că aceasta este, adese-orĭ, cel maĭ plăcut rol în viaţă.

Vorbele, în poesie maĭ ales, servesc să ne exprime ideĭ şi simţirĭ. Théodore de Banville a găsit că din vorbe se poate face maĭ lezne muzică. El a dat vocalelor o armonie, o figură, cum zice Armand Silvestre.

Versurile acestuĭ poet nu te vor pune pe gânduri şi nu'ţĭ vor mişca simţirea. Amant al formeĭ, el a cizelat cuvintele cu o măestrie aproape unică. Nimenĭ ca el n'a avut darul să acopere chiar banalităţĭ subt forme de versurĭ sculpturale. Théodore de Banville îţĭ face impresia unuĭ Michel Ange al cuvintelor.

Poetul dă o mare însemnătate rimelor. Intr'un mic tratat de versificaţiune, el afirmă că fără rimă bogată nu există poezie. Şi atât de departe duce această adoraţiune de rime, în cât isbuteşte a-

Digitized by Google

dese-orĭ să facă din ele *calambururĭ* cu o agilitate uĭmitoare.

M-me Daudet, delicata impresionistă, mărturisește că în artă îĭ plac originalităţile chiar *căutate*. De netăgăduit, că forma versurilor este o artă grea și frumoasă. Ea are poezia eĭ întocmită din sonorităţĭ și culoare. Dar o formă, orĭ cât de corectă, lipsită de adevĕrata poezie a cugetăreĭ și simţireĭ, rĕmâne o artă pentru rafinaţĭ și pentru o epocă.

Cu toate acestea, se observă cu surprindere că formele obscure și nebuloase ale decadenţilor găsesc admiratorĭ în cea maĭ mare parte a tinerimeĭ contimporane franceze. Eŭ vĕd în acest gust ceva maladiv, o nebunie de nervĭ care va rĕmâne în istoria literatureĭ franceze ca o manifestare intelectuală caracteristică *sfîrșitului de veac*.

Théodore de Banville, fără a fi un decadent, este însă un parnasian. El este o figură originală în cenaclul acestor amanţĭ aĭ formeĭ, și rĕmâne poetul vesel și plăcut, «clovnul» liric, care a fost tot-d'auna tînĕr.

Digitized by Google

Ioan Neniţescu

Mĕ plimbam într'o zi pe câmp, la ţară. Măreţia şi singurătatea Naturei îmĭ păreaŭ ca acele femeĭ bune şi înţelepte cari te atrag cu zîmbetul curat al prieteniei. Reveneam, curmat de învingerĭ, din lupta vecinică cu decepţiile şi nevoile vieţeĭ, şi căutam într'un colţ de Natură mângâierea iluziilor pĭerdute. Pentru mine Natura nu este *eterna nepăsătoare* a luĭ Alfred de Vigny, care rĕmâne rece şi maĭ presus de durerile omeneştĭ. Mie mi s'a părut tot-d'auna că există o intimă simpatie între Natură şi inima omuluĭ. Ceĭ fericiţĭ vor zări cerul zîmbindu-le; celor triştĭ li se vor părea că luna e maĭ palidă şi melancolică.

Digitized by Google

Soarele prăfuĭa o pulbere de raze arzătoare. Câmpul era plin de florĭ,—florĭ simple, modeste și singuratice. Printre ele se ivea, cu coloarea luĭ roșie, macul, — floarea care impresiona atât de mult pe poetul Lenau.

In apropiere se afla un crâng stufos, din care venea o răcoare vagă și adormitoare ca farmecul unor visurĭ albastre. Se auzeaŭ trilurile vesele ale paserilor, și, din când în când, monosilabele duĭoase ale cuculuĭ.

Era peste tot ceva dulce și melancolic «comme un amour de blonde»; ceva în care ar fi fost amestecat culorĭ, parfum și armonĭ din Lamartine, Musset și Eminescu.

De-odată însă, colțul acesta fericit de Natură e spintecat de răgetul strident al unuĭ măgar, care păștea în apropiere de crâng. Fu par'că un țipăt de trâmbiță întru'n concert de vioare. Și nu știŭ cum, măgarul acesta îmĭ făcu impresia unuĭ... poet patriot.

La noĭ, coarda patriotismuluĭ a vibrat un șir îndelung de anĭ. Toțĭ poețiĭ

Digitized by Google

noștri din epoca trecută aŭ jertfit zeuluĭ Marte cele maĭ zgomotoase simfoniĭ cari puteau să nască din aceste strune. Dintre toate aceste poeziĭ patriotice astăzĭ însă n'aŭ rĕmas de cât «Legendele» luĭ Bolintineanu.

In timpul rezbeluluĭ româno-turc (1877-1878) poezia patriotică atinse paroxismul, în tocmaĭ ca și la Francezĭ, când avu loc resbelul franco-prusian. Orĭ-ce bun român se credea dator să cânte vitejia «dorobanțuluĭ,» în ale căreĭ vine toțĭ puneaŭ să curgă numaĭ «sânge roman.» Ce a remas din toate? Poate: *Sergentul* și *Peneș Curcanul* de Vasile Alexandri.

Să ne lămurim puțin acest fapt. In general, poeților patrioticĭ le lipsesc două din cele maĭ principale facultățĭ ale unuĭ adevĕrat poet: imaginațiunea și sensibilitatea. Odele și poemele patriotice le veți găsi întocmite din fonduri banale, îmbrăcate în cea maĭ seacă și comună formă a versurilor. Dacă aĭ citit, spre pildă, *Puiĭ de leĭ* aĭ D-luĭ Ioan Nenițescu, cunoștĭ pe toțĭ ceĭ-l'alțĭ tru-

Digitized by Google

baduri ai patriei. Nu voesc să zic că în volumul D-lui Nenițescu nu se poate face o mică deosebire asupra câtor-va bucăți care au un farmec original; dar prisosul nu este de cât aceiași temă despicată într'un număr infinit de variante.

Dacă însă *Legendele istorice* sau *Sergentul* și *Peneș Curcanul* vor păstra tot-d'a-una caracterul unor poeme epice de o rară frumusețe, este că autorii lor au avut imaginație și sensibilitate. Și acestor cuvinte le dau adevăratul lor înțeles literar și psihologic.

Toate acele tablouri din *Legendele* lui Bolintineanu au un aspect de măreție gravă și profetică. Ele uimesc, entusiasmează, conțin une-ori profunde reflexiuni filosofice și câte o dată au un farmec trist. (Cum ar fi «Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazu»). Eu cred că numele poetului din Bolintin va fi transmis posterității numai grație acestor *Legende*, incomparabile în literatura noastră. Din ele, personalitatea lui reese în deplina ei strălucire de originalitate. *Muma lui*

Digitized by Google

Stefan cel Mare, *Mircea și Solii*, *Daniel Sihastru*, și altele încă, sunt adevărate capete de operă.

Aceleași judecăți se pot face și asupra celor două poeme patriotice ale lui Alexandri.

In *Peneș Curcanul* este o strofă nespus de mișcătoare în simplitatea ei:

Copii, aduceți un urcior
De apă de subt stâncă,
Să sting pojarul meu de dor
Și jalea mea adâncă....
Ah! ochii'mi sunt plini de schinteĭ
Și mult cumplit mă doare,
Când mă gândesc la frații mei
Cu toți pieriți în floare!

Acești poeți patrioticĭ sunt excepționalĭ.

Afară de aceasta, Bolintineanu și Alexandri au trăit într'o epocă deosebită de a noastră. Atunci patriotismul, entusiasmul erau ca un element chimic în aĭerul ce se respira subt cerul României. Patria noastră urmărea un vis, se trezea subt înfiorările renașterei naționale. Și era natural ca Bolintineanu să profetizeze că

Viitor de aur țara noastră are;

Digitized by Google

iar Alexandri să spue că nimic în lume nu este mai scump de cât

. . . . . o moarte de viteaz!

Astăzi însă, poeții patrioți, fără imaginațiune și sensibilitate, îmi par ridiculi și banali. In vremurile noastre, când visăm că civilisațiunea, într'un timp apropiat, va distruge rĕzboaiele sălbatice, tronurile și armatele; când eroismul de stindarde și de tobe ne lasă reci, saŭ ne provoacă hohote sarcastice, fără îndoială că *Puiĭ de Leĭ* aĭ D-luĭ Neniţescu nu poate fi de cât o operă didactică.

Dar chiar în acest sens eŭ judec că urmează să facem rezerve. Iubirea de patrie se poate inspira copiilor nu numaĭ prin poeziĭ patriotice, ci prin alte mijloace ale educațiuneĭ mult maĭ binefăcătoare. In tot cazul, asemenea scrieri, pentru mine, nu sunt opere de cugetare, de simțire, de artă.

Vorbesc de D-nu Neniţescu pentru că D-sa îmi pare figura cea maĭ caracteristică a poetuluĭ patriotic modern. Iar tăcerea desăvîrșită ce s'a făcut asupra *Puilor de leĭ*, îmi vine s'o iaŭ ca o elocintă apreciere a publiculuĭ nostru.

Digitized by Google

Mihail Cogălniceanu

Ceĭ din urmă moșnegĭ aĭ generațiuneĭ trecute se duc unul câte unul. Acum cât-va timp se stinse unchĭașul-poet, cu inima vecĭnic tînără, în lunca unde îl desmĭerdaŭ paserile, îl îmbătaŭ florile și îl adormeaŭ freamătele; deunăzĭ, țara își vărsă lacrimile pe mormîntul luĭ Ion Brătianu, săpat pe coasta unuĭ deal de la *Florica*; astăzĭ a intrat în acelașĭ azil de eternă pace Mihail Kogălniceanu.

Aŭ maĭ rĕmas câțĭ-va. Și odată cu eĭ va pĭeri și pleĭada acelor inimĭ de entusiasm, de aspirațiunĭ marĭ, de lupte uriașe, din care a izvorît libertatea și civilizația unuĭ popor.

Când de pe pragul epoceĭ noastre resfrângĭ o privire înapoĭ, în zarea trecu-

Digitized by Google

tului depărtat, pare că îți ajung până la auz, până în suflet, vaietul de suferințe seculare ale poporului român, plângerile amare ale iobăgiei, țipetele revoluțiunei, și mai apoi imnul triumfător al renașterei. Și în acest imn deslușești elocința melancolică și duioasă a lui Bălcescu, graiul puternic și impunător al lui Eliade, cântecile profetice ale lui Bolintineanu, protestările înțelepte și neobosite ale lui Ion Ghica, cuvîntarea,—până atunci neauzită, — a lui Costache Rosetti pentru drepturile poporului; — este un concert monstru cu note de libertate și renaștere, care fu menit să miște tot Occidentul Europei.

Era semnul că un popor necunoscut de pe malurile Dunărei tresare, se scutură de cătușele sclaviei, aspiră către lumina civilizațiunei. Era deșteptarea instinctului de rasă către progres și libertate!

Mihail Cogălniceanu este una din figurile strălucite ale aceleĭ epocĭ. Profilului său nu ajung numaĭ câte-va tră-

Digitized by Google

săturĭ generale, prin care aĭ putea să schițezĭ caracterul sĕŭ politic. Cogălniceanu n'a fost numaĭ un simplu om politic, care să fi condus un partid, saŭ să fi urcat și coborât treptele nesigure ale puterei. Cogălniceanu n'avea adepți și credincioșĭ, ca orĭ-ce șef de partid, ci numaĭ admiratorĭ. El era o personalitate, un temperament. Și iată pentru ce figura luĭ cade subt pătrunderea fină și destul de grea a uneĭ analize psihologice, din care să reese lămurit și just creerul sĕŭ, inima sa, — dar maĭ ales inima sa.

Sunt epocĭ, în viața națiunilor, când expansiunile cele maĭ înflăcărate ale inimeĭ, pot trezi un popor la viață și libertate. Atuncĭ, un raționament cât de profund, dar rece, o elocință cât de serioasă, dar calculată, va produce maĭ puțin efect de cât entusiasmul spontaneŭ și sincer. Câțĭ poate, înainte de Cogălniceanu, nu cugetase la starea de iobăgie a țĕranuluĭ nostru, dar de teamă ca resolvirea acesteĭ marĭ chestiunĭ sociale să nu întâmpine turburărĭ de spirit în clasele aris-

Digitized by Google

tocratice, aŭ lăsat ca rĕul să'şĭ urmeze cursul. Le lipsea inima, le lipsea focarul sfînt al sentimentelor, care îmbărbătează cugetarea, îĭ dă aripĭ şi putere de a se manifesta în toată virilitatea eĭ.

Improprietărirea ţăranilor este cea maĭ măreaţă operă de inimă a luĭ Cogălniceanu. El a fost în toată viaţa sa un democrat. Şi cuvântul care s'a zis că prin împroprietărire, Cogălniceanu a creat poporul românesc, are un mare înţeles. A ridica un popor de subt tirania iobăgieĭ, a'ĭ reda drepturile luĭ, a'ĭ deschide drumul către cultură şi independenţă, însemnează în adevĕr a'l crea. Şi aduceţi-vĕ aminte, că această evoluţiune socială nu se îndeplinea în mod liniştit, ea avea să lupte cu cea maĭ crâncenă resvrătire a claselor dominante, cărora li se răpea una din cele maĭ favorabile şi crude puterĭ de exploatare.

Mihail Cogălniceanu a fost prietenul intim şi devotat al acestuĭ popor blajin şi îndelung răbdător, viguros şi mândru, —popor, care a fost sentinela în vecĭ neadormită a limbeĭ, a datinilor şi obi-

Digitized by Google

ceĭurile noastre; popor, care are doine uĭmitor de frumoase și versurĭ ce pot străluci printre cele maĭ admirabile literaturĭ populare din Europa. Și ilustrul român a iubit poporul maĭ ales pentru inima luĭ voioasă, largă și sensibilă,— o inimă care a rĕmas tot-d'auna umanitară, veselă, leală, chiar dupe atâta amar de umilință, de durere, de răbdare.

Ceĭ care 'l-aŭ citit discursurile sale politice, unele schițe literare, publicate în aniĭ tinereței, aŭ fost impresionaț, în primul rînd, de eleganța și înmlădierea fină a spiritului sĕŭ, de gingășia și emoțiunea simțireĭ ce tresaltă în frazele luĭ, uneorĭ de o întocmire artistică. Cogălniceanu aproape nicĭ o-dată nu este rece, monoton saŭ afectat. Ironia luĭ se înfățișează subt o formă simpatică, observațiunile și verva luĭ de polemist convinge, umorul sĕŭ farmecă; iar când era vorba să rostească o cuvêntare într'o chestiune care privea de aproape patria luĭ, parlamentul 'l-a vĕzut adese-orĭ emoționat până la lacrimĭ.

Patria! era un cuvînt mare și sînt

Digitized by Google

pentru el. Intocmit din toate elementele morale, sociale, intelectuale, care îĭ complectează sensul sĕŭ înalt, acest cuvînt lua întruparea unuĭ Ideal!

Și acest om, a căruĭ inimă mare a bătut aproape o jumĕtate de veac lângă inima patrieĭ sale, — moare afară din Patrie!

Digitized by Google

JEAN SECOND

Cu primele raze ale primăverei se ivește o carte nouă, ca o cometă necalculată, pe orizontul tăcut și liniștit al literaturei noastre. Imi place mult soarele, îl iubesc ca pe un prieten, care 'mi-a făcut tot-d'a-una bine; și îmi plac și cărțile. Deosebirea este numai că soarele e tot-d'a-una frumos; iar cărțile, adese-ori, urîte.

Și vĕ mărturisesc, scumpi cititori, că eŭ unul judec că în lume existența cărților și femeilor urîte, este de prisos.

Cu toate acestea, subt soare, aŭ loc și femei urîte și carți urîte.

Modesta și eleganta carte, apărută cu primele raze ale primăverei, poartă titlul de «*Sărutările*», o poemă lirică de Jean Second, tradusă de I. S. Spartali.

Digitized by Google

Titlurile frumoase ale cărţilor cred că impresionează în mod plăcut. Un titlu este un nume şi un nume, adese-orĭ, spune mult. *Sărutările*, în numĕr de nouĕ-spre-zece, sunt un şir de poeme micĭ ale unuĭ poet, care pare că întruneşte în temperamentul sĕŭ, lirismul voluptos al anticeĭ Sapho, amestecat cu sensibilitatea femininĕ şi delicată a unuĭ erotic modern. Poetul ne cântă plăcerile nesăţioase ale sărutărilor de iubire. Iar cum lucrurile prea dulcĭ nu se gustă de cât în doze micĭ, el nu ne-a cântat de cât nouĕ-spre-zece sărutărĭ. Poetul a fost prudent, — o calitate care lipseşte, adese-orĭ, poeţilor.

Spartali le-a tradus într'o limbă românească plăcută şi destul de corectă. Trebuĭe luat în seamă meritul modest dar laudabil al colegului meŭ, care n'a rĕmas şi cred că nu va rĕmâne, în toată viaţa luĭ, de cât un traducĕtor. Sunt însă traducĕtorĭ şi traducĕtorĭ. Spartali aparţine celor cari aŭ o cultură literară, multă cunoştinţă a limbeĭ din care şi în care traduce, şi maĭ ales, un gust

Digitized by Google

ales, care 'l ferește de a nu fi numaĭ un tălmăcitor comun și automatic.

Firește că Spartali nu intră în familia acelor traducĕtorĭ ilustri cari pot sta alăturĭ de creatorĭ. In Franța, gloria luĭ Sully Prudhomme s'a ridicat mult prin traducerea cărțeĭ luĭ Lucrețiu; și câtă admirațiune n'a provocat traducerea «Iliadeĭ» făcută de acel maĭestos și trist evocator ale frumuseților antice, Leconte de Lisle? Un poet mare poate fi adese-orĭ un traducĕtor mare. A traduce maĭ ales o operă în versurĭ, într'o limbă frumoasă și nepierzênd nicĭ o nuanță din fondul original, este o lucrare de mult merit, care de sigur, numaĭ într'o țară ca a noastră, ar putea trece nezărită.

Traducĕtorul «Sărutărilar» este departe de a se numĕra printre acești traducĕtorĭ. El însă are o înrudire cu eĭ. Modest și nepretențios, Spartali a tradus până acum sute de nuvele, de schițe, de scene; vre-o două-zecĭ romane și drama filosofică a luĭ Ernest Renan: *Preotul din Nemi.* Ast-fel, citi-

Digitized by Google

torul, care nu cunoaște nicĭ o limbă străină, găsește prilejul, citind traducerile luĭ Spartali, să facă cunoștință cu diferiți autorĭ străinĭ, carĭ îĭ eraŭ cu desăvîrșire necunoscuțĭ.

Spartali traduce tot-d'a-una în proză, pe care știe s'o ferească de neologisme, și adese-orĭ s'o coloreze și să 'ĭ dea înmlădierĭ armonioase, carĭ uĭmesc și plac.

Sărutările cred că se vor citi. Ele vor aminti, multora, farmecul suvenirilor pe jumĕtate stinse; ele vor ocaziona reflexe intime, dorințe tinere, cari n'așteaptă de cât o schinteĭe pentru ca să s'aprindă.

Pentru că, această atingere de buze pe care o numim sărutare, este unul din cel maĭ dulce și maĭ omenesc farmec al vieții. Cine nu păstrează, într'un colț taĭnic al inimeĭ, amintirea sărutărilor uneĭ mume, uneĭ surorĭ, unuĭ frate, unuĭ prietin, saŭ, — maĭ ales! — ale uneĭ iubite. Și să nu mĕ credețĭ paradoxal, dacă vĕ voiŭ încredința, că sărutările, în educațiunea copiilor, aŭ o puternică înrîurire bine-făcătoare. La-

Digitized by Google

martine, în *Confesiuni*, ne vorbește de tandrețele mameĭ sale ca de un cult religios, care i-ar fi înobilat și încălzit sufletul. Fraților Goncourt, din sărutările mameĭ lor, le-a remas în inimă *ceva*, ce îĭ face a fi delicați, sensibilĭ, bunĭ. Din potrivă, comunistul Jules Vallès, care nu'șĭ amintește de cât de bătăile părinților sĕĭ brutalĭ, a păstrat în toată viața o asprime și nu știŭ ce aspect rece și sumbru în caracterul sĕŭ de luptător socialist. Ah! credeți-mĭ, sărutările uneĭ mume blânde, cu minte și iubitoare, ar fi lăsat în sufletul acestuĭ umanitar o poezie caldă, poezia amintireĭ despre trecutul pe care l'a descris cu culorĭ așa de negre, în celebra luĭ confesiune: «*L'enfant.*»

Fără îndoială, «*Sărutările*» se vor citi — și se vor gusta de ceĭ carĭ aŭ doueă-zecĭ de anĭ: vîrsta sărutărilor.

Digitized by Google

Digitized by Google

JIKIDI

In redacția «Revistei Literare,»—pe atunci subt direcția D-lui Ion Rădoi,—poetul Macedonski îmi prezintă, într'o zi, un tînĕr care îmi strânse mâna cu o politeță rece. Tînĕrul avea înfățișarea unui boiem sceptic, puțin mizantrop; de sigur, cu chiria neplătită, cu nesiguranța dejunului de a doua zi,—dar care, în ciuda soartei, purta mustățile răsucite și pălăria moale ca un lazaron visător. Numele sĕŭ chiar avea ceva din originalitatea aceluia care îl purta și ce 'ți părea, de cum îl auzeai, destinat să se ridice odată mai pre sus de pulberea nesfîrșită a numelor comune.

In zilele urmĕtoare aflai că *Jikidi* părăsise liceul, unde *Limbile clasice* îi

Digitized by Google

făceaŭ viața amărâtă; că avusese curajul să desfidă mânia părinților, și că, în sfârșit, într'o bună dimineață, pornise la București,—Olimpul visat al tututor adolescenților idealiștĭ cari uită pe profesorĭ pentru Muze.

Mi'l făcuĭ prieten, pentru că fu ușor să ne împrietenim. Eŭ îĭ admiraĭ câte-va caricaturĭ și tablourĭ în uleiŭ; el îmĭ citi versurile. Vorbirăm apoĭ de viitor, despre viața boĭemilor luĭ Mürger, și ne părŭ la amîndoĭ rĕŭ, în ziua acelea, că nu avurăm parale să bem ceva.

Printre colaboratorĭ «Revisteĭ Literare» talentul sĕŭ deja se remarcase. Jikidi schițase diferite tipurĭ de evreĭ din Moldova cu o facilitate și corectitudine uĭmitoare. Se observa maĭ ales dispoziținea luĭ pentru *caricatură*, gen ce mi se pare superior dacă îl înțelegĭ în adevĕratul sĕŭ sens.

Caricatura în pictură este o epigramă, o satiră. Caricaturistul resfrînge într'o caricatură finețea spiritului sĕŭ de observațiune și câte-odată nuanțe din temperamentul luĭ filosofic. Subt forma

Digitized by Google

glumeață și exagerată a caricaturei se poate ascunde o idee, o morală, o reflexiune, o pătrundere. Cred dar că se poate afirma că un istoric, care ar vrea să scrie asupra moravurilor și caracterelor unei epoci, ar trebui fără îndoială să consulte și pe caricaturiștii timpului.

Cinci ani am stat departe de amicul meu Jikidi. In acest timp, el lucrează, se dezvoltă din ce în ce mai mult, ajunge cunoscut, își crează o reputațiune simpatică. Tot Bucureștiul știe că este «unul care schimonosește oamenii», făcêndu'i cu capul «cât banița și cu picioarele ca surcelele». Jikidi devine deliciul burghezului care fac haz de «miniștrii schimonosiți», iar pentru oamenii politici, mai ales pentru deputați, un fel de *Satyr* înspăimêntător. Acest om nu are nici un respect pentru chipurile politicianilor noștri; dar, în tot cazul, chiar cel caricaturizat nu poate să nu admire talentul cu care a fost... «schimonosit».

După cinci ani ne reîntâlnim. Prietenul meu era de astă dată o personalitate artistică recunoscută, păstrând încă

Digitized by Google

ceva din șcepticismul luĭ din anĭĭ de bolem. In meziul nostru social, adevĕratele talente cu greŭ pot rĕmâne neatinse de vîntul aspru al descurajereĭ și decepțiuneĭ. Cu toate acestea, puterea talentuluĭ se păstrează printr'un fel de armonie, de adorațiune între artist și arta luĭ. Poetul, care este adese-orĭ sărac de pe urma condeĭuluĭ, tot îl iubește maĭ pre sus de orĭ-ce. Un penel aduce maĭ puținĭ banĭ de cât un cântar cu care se vinde icre, dar pictorul va vedea în penelul sĕŭ un D-zeŭ!

De sigur, numaĭ acesteĭ adâncĭ iubirĭ de artă se poate datora statornicia și plăcerea cu care oamenĭĭ noștrĭĭ de talent lucrează încă.

Tabloul de 100 tipurĭ din România pe care Jikidi l-a dat zilele acestea la lumină va surprinde în modul cel maĭ neașteptat. Tabloul reprodus în foto-gravură la Paris numaĭ în 1000 de exemplare, cuprinde 100 tipurĭ bine cunoscute din societatea Bucureșteană. Intr'o neorânduĭală artistic căutată, tipurile se înfățișează în cele maĭ originale forme

Digitized by Google

caricaturistice. Este o lucrare de fantezie rară în felul ei, asupra căreia ar fi drept să se îndrepteze încurajarea publicului și atenţiunea criticilor noștrii.

Cum am remarcat mai sus, spiritul satiric al lui Jikidi se arată și în această lucrare. Veţi vedea, printre cele-l'alte tipuri, pe retrogradul Catargiu subt forma unui rac; pe cronicarul fustelor de saloane, Claymoor, cu capul răsărind dintr'un pantof de cocoană; pe ambiţiosul și estravagantul Carp, subt chipul lui Don-Chișot; pe pudicul Laurian, într'un Satyr cu tradiţionala foaie de frunză mai jos de pântec; pe zgomotosul Bibescu, cu gâtul într'un clopot; pe doctorul Calenderu urmat de ceata câinilor de vînătoare; pe *drăguţul* de Slavici cu marca Austro-Ungariei pe frunte, etc.

Tabloul întreg îţi lasă impresia unei poeme satirice, în care ar fi sarcazme muşcătoare și zîmbiri ironice pline de spirit. Această lucrare are deci, pe lângă valoarea ei artistică, și un aspect literar.

Ce mai rămâne de spus? Opera pledează pentru artist mai mult de cât cele

Digitized by Google

mai strălucite laude ce i-s'ar putea aduce. Cred deci că publicul se va grăbi să aprecieze pe amicul meŭ Jikidi prin propria sa lucrare.

Digitized by Google

Nicolae Țincu și Dumitru Teleor

Am subt ochĭ două broșurĭ, cari aŭ aĭerul unor domnișoare simple, modeste, dar foarte simpatice. Ele se numesc: *Monologurĭ în versurĭ* de Nicolae Țincu; și *Icoane* de Dumitru Teleor. Le veți zări expuse la vitrinile librăriilor, timide și drăgălașe, printre mulțimea de cărți franceze, mândre și impunătoare.

După ce am sfîrșit să le citesc, mi-aduc aminte că în Paris s'a deschis de curînd o expoziție artistică cu totul originală. Ea prezintă publiculuĭ o colecțiune de tablourĭ în creĭon, executate de ceĭ maĭ ilustrĭ scriitorĭ aĭ Franțeĭ. Aceasta s'ar numi o pictură intimă, o

Digitized by Google

siestă a gândurilor, o distracţie uşoară a câtor-va ore de odihnă şi indolenţă.

Se vede printre aceste tablouri, de exemplu, *capul lui Hugues le Roux pe o farfurie*, de Jules Lemaitre; *un decor din piesa «La Haine,»* de Victorien Sardou; Gerges Ohnet făcênd o declaraţie de iubire *Limbei Franceze*, schiţat de spirituala Gyp; alături portretul lui Baudelaire creionat de el însuşi; mai departe, *Jules de Goncourt* în cabinetul de lucru, făcut de fratele său Edmond.

Ast-fel: producţiunile acestea de diletanţi atrag publicul în mrejele unui farmec, care fără a'l uimi, îl încântă

Se dă cuvîntulu *diletantism* felurite înţelesuri Din toate vom alege pe cel care ni'l înfăţişează subt înţelesul cel mai distins. Vom pricepe atunci prin diletantism acea îndeletnicire uşoară şi nepretenţioasă în lucrări de artă saŭ literatură, din care diletantul savurează o plăcere personală şi căruia îi este indiferent dacă ea poate fi saŭ nu comunicabilă şi altora. Un adevĕrat diletant

Digitized by Google

nu va avea nicĭ odată orgoliul şi vanitatea de a se desfăta de succesul operilor sale. Este ceva sincer, cinstit şi modest în acest diletantism, atuncĭ când rĕmâne în marginile intelectuale care îĭ păstrează sensul luĭ bun. Diletanţiĭ adese-orĭ sunt oamenĭ de talent. Poate că nu vor fi creatorĭ marĭ, temperamente puternice; dar vor fi tot-d'auna scriitorĭ de gust, plăcuţĭ, simpaticĭ.

Ţiŭ minte un cuvênt ce cuprinde mult adevĕr. El spune că «a citi este o artă toţ atât de grea ca şi a scrie.» Un bun cititor are un spirit fin, pătrunzător, o pricepere largă, o sensibilitate delicată şi, une-orĭ, o judecată critică serioasă. Diletanţiĭ, în general, sunt ceĭ maĭ distinşĭ cititorĭ.

Monologurile în versurĭ ale D-luĭ Nicolae Ţincu sunt făcute dupe şase poeţĭ francezĭ. Aceea ce te impresionează în bine, de la prima resfoire a cărţeĭ, este *gustul* ce l'a călăuzit în alegerea bucăţilor. Voiţĭ o poemă lirică fină, spirituală, umbrită de un şcepticism dulce? Citiţĭ: *Ninoneĭ* (dupe Alfred de Musset);

Digitized by Google

voiţĭ povestea unuĭ bĭet soldat adăpostit şi îngrijit de o *mumă bătrînă*, care are şi ea un fiŭ în oaste? Citiţĭ: *Gazda bună* (dupe Déroulède); v'ar place o furtună casnică terminându-se cu un senin de ĭertare şi dragoste îndulŏşătoare? Veţĭ găsi: *Rochiţa* (dupe Eugéne Manuel); aveţĭ poftă, în sfîrşit, să faceţĭ puţin haz de întâmplarea ridiculă şi nenorocită a unuĭ cavaler de saloane? Puneţĭ pe cine-va (care ar avea talentul luĭ Manolescu) să vĕ reciteze: *Clacul* (dupe Dancourt).

Conţinutul întreg al cărţeĭ este întocmit din zece monoloage. Mulţĭ se mărginesc a le socoti niște simple *traduceri*. Dar traducerea are şi ea câte-o dată un înţeles deosebit. Şi nu trebuĭe să mire pe nimenĭ dacă voiŭ afirma că un traducĕtor poate fi un maestru. O traducere bună relevează douĕ marĭ calităţĭ intelectuale: cunoştinţă profundă a limbeĭ din care se traduce şi mânuirea artistică a limbeĭ în care se traduce. Pe lângă aceasta se maĭ adaogă şi puterea enormă de a şti să păstrezĭ neştirbit fondul originalului.

Digitized by Google

Dacă înțelegem ast-fel traducerile, atunci *Monologurile* sunt lucrări cari merită atențiune și laudă. Intâlnești uneori într'însele versuri greoaie, al căror ritm nu curge armonios, saŭ rime ce sunt mai mult asonanțe; dar ele sunt așa de rari că dispar în armonia deplină a celor-l'alte versuri.

Ademenit de farmecul diletantismului pare a fi și talentatul nuvelist Dumitru Teleor. Cunoscut îndestul prin schițele lui în proză, el ne surprinde astăzi cu un mic volum de versuri pe care le-a intitulat: *Icoane.* In ele se vede limpede că nu e de cât un *joc* de diletant, așĭ zice mai bine un fel de prudență ingenioasă de a nu *monotoniza* genul sĕŭ de nuvele. In adevĕr, genul ușor și subtil în care Teleor îșĭ scrie nuvelele este foarte plăcut, plin de efect, dar care se epuizează repede. Acest gen continuat prea mult devine monoton; el trebue oprit la timp pentru a rĕmâne tot-d'auna unic în felul sĕŭ.

Autorul «Icoanelor» a întrerupt șirul nuvelelor, și ne dă în loc o culegere de

Digitized by Google

câte-va poezii ce aŭ un farmec original. In aceste poezii se întrevede tot Teleor, nuvelistul, așa cum îl știm: spiritual, gentil, și câte o dată, surprinzêndu-ne cu o rară finețe de impresionist.

Cele mai alese bucăți din această culegere mi se par următoarele: *Idilă*, *Subt umbrar*, *Mititica*, *Un confrate* și *Vînzătorul de gazete*. Aceasta din urmă, — cu câte-va rezerve făcute asupra formei, — este un mic cap de operă. Subiectul: un nenorocit proletar ieșit de curând din Mărcuța, caută de lucru ca să'și câștige o pâine. Inchipuiți-vi'l: «slab, galben, bătrân, cu ochi sălbatici, cu aĭer de bandit, c'un zîmbet rece, straniŭ.» Intră în redacția unui ziar cerând să i se dea câte-va foi spre a le vinde. I se dă. Când i se cere banii, tăcu: *îi mâncase*. Gazetarii îl deteră pe ușe-afară. El:

.... ese, făr' să știe ce face, ce-o să facă....
Și într'un gang, cămașa murdară își desbracă,
P'o mână o întinde, — 'i revine bărbăția,
Pe uliță aleargă strigând: «Democrația!»

Povestea acestui nebun este povestea unei lumi întregi de nenorociți!

Digitized by Google

Printre poemele sociale ce s'aŭ scris în românește, «*Vînzătorul de gazete*» este de-o însemnătate remarcabilă.

Constat cu părere de rĕŭ că adese-orĭ Teleor *neglijează* versul până la o incorectitudine prozaică. Și, lucru curios, defectul acesta provine numaĭ din.... lipsă de voință.

Iată câte-va din impresiile ce mi-aŭ cauzat aceste douĕ cărțĭ, apărute de curând. In sterilitatea tristă a literaturei noastre contimporane, ele îmĭ par că aŭ nu știŭ ce aĭer sfiios, sceptic, dar simpatic, — ca și autoriĭ lor.

Digitized by Google

Digitized by Google

Th. D. Speranţă

Iubesc mult pe oamenii cari rîd,—dar mai ales pe cei cari mĕ fac să rîd. Rîsul e o plăcere, un farmec, o calitate. Cei care nu rîd sunt nenorociţi, şi de aceştĭ oameni am tot-d'a-una antipatie şi teamă. Prin rîs atragi, impresionezi, ca prin frumuseţe şi talent. Profesorul care rîde cu elevii, e mai iubit şi dă lecţiilor sale un farmec sugestiv; amicul care rîde, e mai leal şi mai bun; femeĭea care rîde, iubeşte mai sincer.

Rîsul e poate cea mai însemnată deosebire între om şi bestii. Bestiile nu rîd, din care cauză aŭ vecinic în figură o tristeţe stupidă,—lipsa rîsului.

Oamenii cari aŭ rîs genial se numĕră cu drepl cuvînt printre cei mai mari

Digitized by Google

bine-făcătorĭ aĭ omenireĭ. Poeţiĭ carĭ rîd, moralizează. Rîsul luĭ Cèrvantes, rîsul luĭ Molière, aŭ adus reforme în caracterele şi moravurile unor epocĭ. *Don-Chişot* a tămăduit pe mulţĭ halucinaţĭ. Rîsul luĭ Voltaire a ilustrat un secol.

Unul dintre scriitorĭĭ modernĭ ceĭ maĭ regretaţĭ, maĭ plânşĭ la moarte, a fost *Labiche*, care n'a ştiut în toată viaţa luĭ de cât să rîdă. Teatrul luĭ Labiche a înveselit, a emoţionat, — va înveseli, va emoţiona, generaţiunĭ nenumĕrate de spectatorĭ. Labiche ne face să uĭtăm lacrimile!

Cugetaţĭ puţin la însemnata reputaţie şi simpatie de care se bucură mult admiratul nostru Carageali. Rîsul luĭ este o anchetă socială, un document omenesc. Rîsul acestuĭ satiric ne-a pus în lumină unele din cele maĭ ridicule obiceĭurĭ şi tipurĭ din societatea noastră. *Scrisoarea pĭerdută*, *Noaptea furtunoasă*, produc hohote omerice. Ieşim din teatru mulţumiţĭ şi par'că maĭ bunĭ. «*Onorabile!*» al politicianilor din *Scrisoarea pĭerdută* trece în gura specta-

Digitized by Google

torilor; și a doua zi, doĭ prietinĭ întâlnindu-se pe stradă, îșĭ zic: «Salutare onorabile!» Rîsul îĭ apucă din nouŭ. Și un moment de veselie pe stradă aduce poate un noroc, o dispoziție de spirit fericită.

Săracul, dacă e sănătos, rîde. Țĕranul intră în cârciumă ca să rîdă. Puțin tutun, un pahar de rachiŭ și *chĭeful* se intinde. Unul spune o întâmplare caraghioasă, aduce vorba de pățania unuĭ flăcăŭ și a uneĭ fete, —și rîsul se revarsă în cascade, în valurĭ.

«Un om care rîde mulț» ți se spune despre cutare, și înțelegĭ numaĭ de cât că acel om are sănătate. Bolnaviĭ suferă, în primul rînd, că numaĭ pot să rîdă.

In iubire, rîsul este cea maĭ sinceră manifestare a fericireĭ. Doĭ amanți când se întâlnesc îșĭ surîd. Surîsul e copilul rîsuluĭ.

Bărbatul înșelat are tot-d'auna în urechĭ rîsul femeiĭ sale, care se topește de voluptate în brațele seducătoruluĭ. Tot-d'auna rîdem cu ceĭ care ne iubim.

Digitized by Google

Credeți-mĭ: iubesc mult pe oamenĭĭ cari rîd,--dar maĭ ales pe ceĭ cari mĕ fac să rîd.

«*Anecdotele*» D-luĭ Speranță aŭ fost judecate din toate punctele de vedere literare. Criticul Iorga, poetul Vlahuță, alțiĭ încă, le-aŭ consacrat paginĭ admirabile de critică. *Anecdotele* însă, maĭ înainte de orĭ-ce, te fac să rîzĭ. Dintr'însele se egzală o atmosferă de umor adorabilă. Citirea *Anecdotelor* e o serbătoare veselă. Această influență binefăcătoarea rîsuluĭ este, după părerea mea, calitatea de frunte a *Anecdotelor*. In rîs stă toată arta lor. Și pe lângă talentul rar al autoruluĭ, ele maĭ arată și rîsul fin, vioiŭ și satiric al poporuluĭ nostru. Poporul știe să rîdă.

D-l Speranță a cristalizat acest rîs al poporuluĭ, ca artist și psiholog.

Când îl citesc, tot-d'auna rîd. Iată pentru ce'l admir.

Digitized by Google

ION GHICA

Vremurile din urmă sunt remarcate, în Franţa, prin apariţiunea a numeroase volume de domeniul literaturei personale. Nu e nevoie să lămuresc că literatura personală are ca înţeles toate acele pagini în care scriitorii își însemnează cele mai intime și sincere cugetări, simţiri și impresiuni, și pe cari, cei mai mulţi dintr'înșii le lasă a fi publicate *post-mortem*. In general, ast-fel de note pun mai clar în lumină adevěratul temperament al scriitorului, și ridică perdeaua care ascundea culisele vieţei lui intime. De netăgăduit, că operile de literatură personală prezintă mult interes, mai alez pentru criticii cari studiază operile acelor scriitori.

Digitized by Google

Un poet, un romanțier, un autor dramatic, orĭ-cât și-ar amesteca *eul* lor în operile ce le vor produce, totuși, rĕmâne dintr'însul o mare parte necunoscută. Și dacă este maĭ ușor să înțelegĭ caracterul și temperamentul unuĭ poet din versurile luĭ lirice, cu atât maĭ greŭ va fi să le distingĭ la aceĭ romanțierĭ cari caută a fi *impersonalĭ*, cum era Flaubert, cum este astă-zĭ Zola.

Dar nu tocmaĭ temperamentele de artiștĭ ne tentează să le descoperim într'o literatură personală. Rĕmâne curiozitatea și interesul de a cunoaște viața intimă a lor în cele maĭ taĭnice unghiurĭ.

Printre acele volume de literatură personală, apărute în timpiĭ din urmă în Franța, cele cari atrag maĭ mult atențiunea lumeĭ literare sunt: *Jurnalul* fraților Goncourt; *Confesiunile* D-luĭ Arséne Houssaye și *Corespondența* luĭ Gustav Flaubert.

Citirea *operelor intime* ale marilor scriitorĭ m'a impresionat tot-d'auna ca ceva profund, misterios și fermecător de intim. Pare că intri în năuntrul unor u-

Digitized by Google

niversurĭ unde palpită lumĭ întregĭ de simțirĭ și gândurĭ. O confesiune are nu știŭ ce parfum de tristețe, nu știŭ ce armonie caldă și îndulŏșătoare, ca o rugăciune șoptită în extazul uneĭ dureri supreme.

Este o nevoĭe năuntrică, un fel de plăcere dureroasă a te mărturisi, a'țĭ povesti propria ta viață. S'ar crede că este o vanitate dorința aceasta de-a te confesa, dar găsesc că nimic nu e maĭ sincer și maĭ puțin vanitos. *Confesiunile* se scriu subt forma corespondențelor pe care scriitorul le trimite către cele maĭ intime persoane ale sale *(cum sunt scrisorile luĭ Flaubert)*; saŭ în paginile discrete ale unuĭ jurnal în care se însemnează zilnic impresiunĭ, observațiunĭ și întâmplărĭ, chiar în noaptea zileĭ aceleĭa, *(cum este jurnalul fraților Goncourt)*; alte-orĭ, ele aŭ un cadru maĭ dezvoltat, și atuncĭ confesorul nu se are în vedere numaĭ pe el, ci și epoca cu maĭ toțĭ oamenĭĭ eĭ marĭ, în care a trăit *(cum sunt confesiunile luĭ Arséne Houssaye)*.

Digitized by Google

In confesiuni, adese-ori, un scriitor apare sub un aspect psihologic deosebit de cum părea în operile sale impersonale. Puternicul și recele pesimist Flaubert se arată în *corespondențele* sale, dulce, visător și une-ori de o tandreţe lamartiniană. Mai mult, acest colos normand, cu nervi de fată anemică, în scrisori își confesează multe rînduri de iubire, pe care crezi că le-ar fi scris un Musset voluptos, la douĕ-zeci de ani.

Prin aceste destăinuiri intime și sincere, un critic literar poate ajunge mai lezne a statornici soluția problemelor sociale și psihologice ce se reliefează în opera acelui autor. Confesiunile sunt cel mai sigur și clar material de care un critic se poate servi în analizele și studiile sale sociale și estetice asupra autorilor.

F. Brunetière, într'un No. din «Revue des deux Mondes», vorbind de *Corespondența lui Voltaire*, arată cu multă părere de rĕŭ că din scrisorile de iubire pe care genialul scriitor le adresase D-nei de Châtelet nu s'a putut găsi nici

Digitized by Google

una. Apoĭ adaogă: «Voltaire a iubit pe D-na de Châtelet, dar dupe manĭera sa,— și iată problema, iată enigma psihologică; nu știm cum era acea manĭeră! Cel mult putem afirma că ea se deosibea de aceĭa a luĭ Jean-Jaques Rousseau saŭ a luĭ Diderot. Nu putem cunoaște decĭ pe Voltaire tînĕr încă, deja celebru și amorezat».

Iată dar cum lipsa unor scrisorĭ de dragoste eclipsează o bună parte din cercetările criticilor asupra marelui Voltaire.

Astfel de *confesiunĭ* sunt foarte numeroase în literaturile străine.

In literatura românească aproape ele nu există. Este nespus de uĭmitor faptul că nicĭ unul din scriitorĭĭ noștrĭĭ nu ne-a lăsat cel puțin un volum de confesiunĭ. Pe icĭ, pe colea, o notă, o schiță, o amintire simplă; dar nimic din viața lor intimă și socială. Niminĭ nu cunoaște viața luĭ Bolintineanu, nicĭ pe a luĭ Alexandrescu, nicĭ pe a luĭ Alexandri, nicĭ pe a luĭ Depărățeanu, nicĭ pe a luĭ Eminescu. Și n'ar fi fost oare interesant

Digitized by Google

și plăcut să cunoaștem confesiunile politice și intime ale luĭ Bolintineanu? impresiunile luĭ Deparațeanu? viața zbuciumată, tristă și talnică a luĭ Eminescu?

Nicĭ unul nu ne-a lăsat nimic despre eĭ. Care să fie cauza? îți vine să te întrebĭ. E greŭ de rĕspuns. Poate un fel de nepăsare către propria lor viață, poate acea indolență melancolică ce este caracteristică poeților, poate lipsa de timp, poate tăcerea discretă cu care unii oameniĭ acopere, ca subt un giulgiu trist, poema vieței lor.

Constat un lucru regretabil pentru critica noastră și pentru iubitoriĭ de confesiunĭ. *Confesiunile*, atuncĭ când aŭ o valoare psihologică, socială și estetică, prețuesc maĭ mult de cât alte opere impersonale, (daŭ acestuĭ cuvînt înțelesul sĕŭ relativ) în care facultățile de observator, de psiholog și de stilist se manifestă cu puterĭ slabe. Aduceți-vĕ aminte, scumpĭ cititorĭ, că Henri-Frederic-Amiel a fost un poet mediocru și a scris, în acelașĭ timp, *Confesiunĭ* cara i-aŭ creat o glorie eternă.

Digitized by Google

Dintre scriitorii noștrii bătrâni, singurul d-l Ion Ghica a dat la lumină două volume de confesiuni, subt formă de «scrisori către Vasile Alexandri. Aceste confesiuni au un caracter istoric și politic. S'ar părea deci că ele nu prezintă de cât un interes pentru specialiști, cu menirea de-a rămâne simple documente de fapte pentru istoricii viitorului.

Scrisorile D-lui Ghică însă au și un farmec literar și psihologic. Dacă le urmărești cu atențiune, te simți împrietenit cu interesul faptelor și evenimentelor felurite ce se desfășură între ele, ca niște tablouri triste și mărețe din panorama unei mari epoci sociale. Ca contimporan și ca unul din actorii principali a acelei epoci, d-l Ion Ghica, de sigur, acum când ne povestește. «Amintirile sale din pribegie», revarsă peste el o emoțiune personală, care se trădează adese-ori în unele pagini de o rară frumusețe stilistică.

Și apoi, vedeți: chiar titlul: «*Amintiri din pribegia de la 1848*» are nu știu ce aer de melancolie duioasă, ca o poveste din bătrâni.

Digitized by Google

Citirea acestor confesiuni mi-au produs o profundă și fermecătoare impresie. Ele mi-au îmbogățit mintea cu multe cunoștințe și mi-au alintat inima, ca o poveste lungă și frumoasă, rostită de un moșneag înțelept și ilustru.

Digitized by Google

CONST. MILLE

De la început simt plăcerea de a mărturisi că D-l Const. Mille mi se pare cel mai simpatic dintre toți tinerii socialiști români. Dacă m'ați întreba pentru ce, poate că n'aș ști să vă răspund lămurit; dar eu văd în acest om fondul unui caracter leal și onest; o voință împuternicită de convingerile adânci al unor principii sociale, și un optimism de visător care întrevede în noaptea timpurilor viitoare aurora unei lumi nuoi, mai fericite și mai bune de cât cea de azi. Adept înfocat al marilor teoretici socialiști, vrăjmașul claselor burgheze care exploatează munca claselor muncitoare, amicul celor proletari, el este copilul unui Ideal, pe care l'a înțeles și adorat

Digitized by Google

încă din cei mai tineri ani de student. D-l Mille are o singură religie, o singură iubire: socialismul. Pentru dânsul, acest cult și această iubire s'a concretizat subt o formă frumoasă și măreață, subt forma unei amante adorabile, căreia îi jertfește cele mai sincere simțiri și cugetări. Și băgați de seamă, aici nu este vorba de acele legături cu idealuri cari se sfărâmă la prima decepție, la prima amărăciune. Aci nu este vorba iarăși de idealuri blânde, dulci și frumoase, cari fac deliciul unui suflet delicat și de o melancolie liniștită. D-l Mille are un ideal puternic și mare, care cuprinde într'însul poate cea mai grandioasă evoluțiune socială; și pe acest ideal,—de și știe că nu'l va vedea realizându-se în viață, de și a suferit adese-ori înfrângeri și decepții din cauza lui,—totuși, el îl urmărește cu o credință nestrămutată.

Din aceste puține rînduri se poate vedea cum privesc pe D-l Const. Mille ca socialist. Dar D-sa n'a rămas numai în cercul activității socialiste, atât din

Digitized by Google

punct de vedere intelectual cât și din cel politic. D-l Mille a publicat un volum de versurĭ, un roman și o colecție de nuvele,—muncă literară care i-a statornicit o reputație de autor, și încă de talent, dacă ar fi să credem pe unĭĭ din admiratoriĭ sĕĭ, cari aŭ voit să facă dintr'însul aceĭa ce Lyoneziĭ voiau să facă din poetul Soulary: «le plus grand sonettiste du siècle». Azĭ, recitând volumul D-sale de versurĭ, am găsit că admiratoriĭ sĕĭ confundă iubirea și colegialitatea de luptătorĭ aĭ unuĭ aceluiașĭ ideal, cu admirațiunea ce se cuvine adevĕratelor opere de artă. Și iată ce m'a ispitit să 'mĭ notez câte-va din impresiunile mele asupra D-luĭ Const. Mille, luat ca poet.

Volumul de 190 paginĭ, intitulat: *Versurĭ*, mĕ obosesc și mĕ lasă rece: În prima parte (Din caetul roșiu) întâlnesc idealul socialistuluĭ trîmbițat într'un amestec de strofe care sună: «ca un glas dogit de clopot». Idealul acesta îl cunoașteți: este distrugerea societățeĭ actuale subt temelia uneĭ lumĭ viitoare,

Digitized by Google

când nu vor mai fi regi și cerșetori, bogați și calici, trântori în palate, muncitori în bordeie; când toată omenirea va fi transformată într'o familie de muncitori,— fie-care în felul său,—peste care va domni libertate, pace și frăție. Iată esența idealului, pe care socialistul l-a întrebuințat ca material poetic. In mâinile D-lui Mille materialul acesta a devenit sărac, comun și banal. Idealul, în sine, e mare și frumos; dar așa cum l-a cântat D-l Mille în versuri, a ajuns ca o marmoră de Carara din care un zidar ar fi izbutit să facă olane de case.

Toate poeziile socialiste au același fond, și care poate ar fi fost mai puțin banalizat dacă autorul știa să 'l înfățișeze într'o formă artistică, originală. Versurile D-lui Mille însă îți fac impresia celei mai ordinare proze rimate. Ele nu cântă, nu sună armonios, nu strălucesc prin imagini, n'au culoare, n'au căldură, n'au sugestie; sunt schiloade și de ghiață. Iți par o pledoarie umflată și dramatică, rostită de un socialist entusiasmat, pe o baricadă de stradă, în fața unei mulțimi numeroase.

Digitized by Google

Da: versurile acestea sunt pentru mulțime; ele țipă ca o trâmbiță de rezvrătire, ele pot să înflăcăreze mințile proletarilor, ele seamănă ca un marș de entusiasm, sunând subt aripa fâlfăitoare a unuĭ stindard roșiu. Citite însă într'o cameră liniștită, ele te plictisesc ca o ploaĭe mărunță și monotonă de toamnă.

Dacă D. Mille ar fi avut un talent puternic, un temperament original de artist, ar fi putut creea din acest material socialistic opere remarcabile. I-a lipsit însă toate facultățile care constituĭesc personalitate unuĭ adevĕrat poet. Fără cugetare profundă, fără sensibilitate, fără imaginațiune, un artist nu poate ajunge să fie de cât, cel mult, un muncitor fecund și pasabil, dar nu o figură ilustră care să rĕmâĭe. Sunt mulțĭ *uvrieri* de aceștĭa în literatura noastră, a căror muncă zadarnică, în Franța, le-ar aduce cel puțin un câștig material, dar la noĭ nu fac de cât să strice și să desgusteze spiritul publiculuĭ.

D. Mille a țintit să facă din poezie un mijloc pentru popularizarea idelului

Digitized by Google

sĕŭ de socialist. In acest sens, versurile D-sale aŭ întâlnit mult entusiasm printre tinerĭ cari își fac voluntariatul în partid, ca socialiștĭ sentimentalĭ, până dezertează.

Din toate aceste cuvinte se poate deslușĭ sincera și adânca mea părere de rĕŭ că D. Mille n'are talent. Dar, cine știe, poate să mi se pară ast-fel numaĭ mie.

Ah! cât așĭ voi să mĕ înșel!

Digitized by Google

EMILE ZOLA

Jules Janin, criticul adorat al romanticilor, căzut astăzĭ în uĭtare, și amintit, din vreme în vreme, în confesiunile lor intime, de bătrâniĭ literaţĭ cari îl maĭ ţin minte,—sfîșia pe marele Balzac, în epoca aceia, când romantismul se ridica pe ruinele clasicismuluĭ, ca un Univers noŭ în care trona un Dumnezeŭ: Victor Hugo. Cine era acel Balzac, acel naturalist scandalos, lângă un Théophile Gauthier,—sculptorul formelor de o puritate antică; lânga Alex. Dumas tatăl,—monstrul care a personificat cea maĭ uriașe putere a imaginaţiuneĭ; lângă spiritualistul și fericitul trubadur de saloane, Arsène Houssaye? Cine era el?

Jules Janin moare; romantismul slă-

Digitized by Google

beşte, dispare o parte din el, evoluţionează; şi azĭ, unul din ceĭ maĭ strălucitĭ esteticianĭ şi istoricĭ modernĭ, H. Taine, ne spune cine este Balzac: *«cel maĭ adânc evocator de viaţă, ca şi Sackespeare!»*

In zilele noastre, acela care ar putea fi numit urmaşul luĭ Balzac, este fără îndoială Emile Zola. Numele sĕŭ a străbătut în cele maĭ depărtate unghiurĭ ale lumeĭ; numele sĕŭ pune roşelĭ ciudate pe obrajiĭ domnişoarelor pudice; numele sĕŭ însemnează o epocă, o revoluţie literară.

S'a vorbit foarte mult de acest maestru ca de un întemeetor al şcoaleĭ naturaliste, iar teoriile sale, coprinse în câteva volume, aŭ dat naştere la felurite şi furtunoase discuţiunĭ critice. Mi s'a părut foarte greşit punctul acesta de vedere care nu priveşte pe Zola de cât ca şef de şcoală. Zola n'a creat nicĭ o şcoală, nicĭ un sistem; cât despre teoriile sale este cel dintĭĭ care nu le-a urmat.

Edmond de Goncourt, în volumul al

Digitized by Google

II-lea al *Jurnalului* său, povestește că într'o zi Flaubert imputa cu furie lui Zola doctrinele și credințele sale *naturaliste*.

— Ei, Doamne, — răspunde acest din urmă,—puțin îmi pasă și mie de cuvîntul *naturalism*, și cu toate acestea, îl voiu repeta mereu pentru că trebuie să dau lucrurilor un botez pe care publicul să 'l creadă nou!»

Zola este o personalitate genială, un temperament uriaș de poet epic, un Omer, care scrie Iliada unei societăți.

Seria «Rougon-Macquart» este întocmită până acum din opt-spre-zece romane, studiindu-se în fie-care câte un strat social. Și în toată această înlănțuire de pături sociale vaste și complicate, romanțierul învederează ca personaj principal un membru ieșit din familia «Rougon-Macquart,» în toate manifestările lui omenești și bestiale.

O epocă, o lume: atâtea moravuri, atâtea prejudiții, atâtea bătăi de inimi, înaripări de gânduri, aspirații, dureri, fericiri, lacrimi, zîmbete naive, dulci, hohote infernale, spazme, bucurii, etc.

Digitized by Google

Rĕmâiŭ ŭlmit în fața acestuĭ talent puternic care a concretizat o epocă și o lume într'un stil simplu și curgĕtor ca un fluviu maĭestos!

S'a zis de unĭĭ criticĭ că Emile Zola a vĕzut în om maĭ mult *bestia*. Observațiunea este adevĕrată și serioasă. De netăgăduit că acest romanțier este puțin înrudit cu familia romanțierilor psihologĭ, aceĭ analiștĭ finĭ, profunzĭ și sensibilĭ aĭ sufletuluĭ omenesc. Paul Bourget în 400 de paginĭ analizează și despică *inima uneĭ femeĭ*. In «*Le Disciple*» sunt pasage de o psihologie așa de adâncă și interesantă ce pot fi socotite ca adevĕrate studiĭ științifice.

Cu toate acestea, de subt toată această pânză diafană năuntrică, de subt acest înveliș de simțire și cugetărĭ, *bestia* se arată într'un relief tot atât de interesant și demn de studiat ca și sufletul.

Dar cine nu vede pretutindenĭ bestia în om, din ce în ce maĭ rafinată, maĭ odioasă, maĭ grozavă? Credeți că de când omul 'șĭ-a ridicat șira spinăreĭ în sus și 'șĭ-a transformat labele în mâinĭ, este

Digitized by Google

mai puțin sălbatic și brutal de cât strămoșii săi, cari rătăcesc și azi prin pădurile virgine ale Australiei?

Nu este *lupta pentru viața* de azi o crudă sfâșiere între om și om, ferocitatea lăcomiei celui tare alergând să distrugă pe cel slab?

De sigur, în viață întâlnim și oameni în care partea bestială abia se zărește, dar aceștia sunt așa de rari în cât ei adese-ori, ni se par ca niște ființe străine, venite par'că dintr'o lume străină, ideală.

Zola a observat bestia omenească în toate manifestările ei anormale, cinice, maladive. El va servi celor mai mulți din fisiologii viitorului.

De aci însă nu se poate deduce că Zola nu este de loc psiholog. «*La Faute de l'abbé Mouret*»; «*Le réve*»; «*Une page d'amour*» și altele, conțin pagini admirabile de psihologie. «*Le rêve*» mai ales, care a surprins pe cititorii maestrului, nu este de cât povestea unui suflet de fecioară bolnavă de extazuri mistice, de deliruri religioase, în al căror

Digitized by Google

miraj plutește visul ei blond, amorul ei cast pentru prințul întrevĕzut în reveriile ei de o melancolie bolnăvicioasă.

Impresia cea mai puternică însă reiese din viața, din mișcarea, care animează toate romanele lui Zola. Toate operile aŭ nervi, aŭ sânge, palpită, trăiesc. Această viață, pe care Zola a observat-o, a pătruns-o, a cugetat-o, a simțit-o, a lăsat în sensibilitatea lui nu știŭ ce tristețe adâncă, care resfrânge peste toate cărțile sale o noapte groasă de pesimism amar și dureros.

Temperamentul scriitorului se profilează din această impresiune; și Zola care, ca și Gustave Flaubert, crede a nu'și amesteca *eul* sĕŭ în romane, se arată ca o figură sumbră de poet pesimist. Acest lucru se poate vedea mai clar în ultimul sĕŭ roman: «*L'Argent*».

Nimeni n'a descris mai filosofic, mai social, mai plastic, epopeia acestui Rege al omenirei, care se numește; *Banul*.

Banul, rătăcit și singuratic în buzunarul săracului; adunat în grămezi, în valuri, în cascade, în oceanuri de aur,

Digitized by Google

în casele avuților; Dumnezeul care dă viață, care omoară; monstrul la a cărui distrugere visează atât de mult acei visători umanitari, nebunii pe care i-au creat marele scrieri ale lui Karl Marx!

Criticul Jules Lemaitre definește întreaga operă a lui Zola: «une épopée pessimiste de l'animalité humaine».

Digitized by Google

Digitized by Google

Alex. A. Sturza

Aud adesẹ-orĭ zicêndu-se: X nu e poet; Z e scriitor mare; îmĭ place grozav Y; nu pot suferi pe..... cutare; iar toate aceste frimiturĭ de aprecierĭ deșteaptă tot-d'auna în spiritul unuĭ om atent complicata problemă a *gustuluĭ în literatură.*

Și atuncĭ, nedumerit și curios, îțĭ facĭ întrebarea: ce înțeles are în literatură, ca și în artă, cuvêntul acesta: *gust?* E greu să te lămurești prin explicațiunĭ atât de clare în cât, în urmă, să poțĭ afirma cu siguranță neîndoelnică ce sens, ce marginĭ și maĭ ales ce se pote exprima prin gust.

Dupe părerea mea mea gustul nu este de cât cel maĭ intim simțimênt al plă-

Digitized by Google

cerei intelectuale, adese-ori, manifestându-se subt forma unei senzațiuni instinctive. In cele mai multe cazuri, un tablou sau o operă literară, fie cât de frumoase, dacă nu intră în cadrul gustului nostru, cu alte cuvinte dacă nu sunt așa după cum am fi voit să fie, tabloul sau opera literară ne displac, ne lasă reci, ba se întâmplă să ni se pară chiar urîte.

O lucrare literară, în afară de alte meniri sociale, morale sau psihologice, are și pe aceia de a produce o impresie de plăcere intelectuală. Un curs de geometrie poate să ne intereseze, dar să nu ne placă; în vreme ce un roman, o poezie, un tablou, trebuie, mai înainte de-a ne interesa, să ne placă. Ei bine, această plăcere a lucrărilor literare se adresează în prima linie gustului, și gustul e tot ce poate fi în lumea asta mai variat și mai bizar.

Intr'un public care citește mult, dacă veți încerca să faci o anchetă a gustului, veți găsi lângă admiratorul poeziei brutale și de un dramatism retoric a lui

Digitized by Google

Jean Richepin, pe înfocatul iubitor al poeziei lamartiniene, dulce, religioasă, cadențându-se molatic și vag, ca suprafața unuĭ lac, într'o seară caldă de Septembre. Icĭ: un aprins adept al naturalismuluĭ, făcând din Zola un D-zeŭ al arteĭ incomparabil; dincolo: o delictă cititoare a romanelor luĭ Octav Feuilet; maĭ departe: nervosul admirator al misticilor și nebuloșilor decadenți; alăturĭ: cititorul care ridică din umerĭ, cu mirare ironică, la auzul unuĭ sonet cu înțeles obscur al unuĭ simbolist, și rămâne într'un extaz de admirațiune când citește minunata poemă a luĭ Sully Prudhomm: «*La révolte des fleurs*».

Firește că între gust și gust intră deosebirĭ însemnate de calitate. Un gust poate să fie maĭ rafinat de cât altul, maĭ distins, maĭ larg. Cu toate acestea, gustul are ca ceva caracteristic încăpățânarea luĭ părtinitoare, care nu primește de cât aceia-ce 'l satisface, înlăturând ca rău sau nefolositor, tot ce nu cade subt pofta sa. Ast-fel, dacă veĭ pune treĭ oamenĭ cu gusturĭ diferite să'ți apre-

Digitized by Google

cieze o lucrare literară, veţi auzi o discuţie falşe, neînţeleasă şi une-ori ridiculă. Şi afară de aceasta, în cele mai dese cazuri, gustul nu relevează de cât o impresie uşoară, nehotărîtă, dar plăcută: un fel de amuzare a spiritului.

Dacă însă gustul ar rămâne o simplă plăcere personală, lucrul s'ar mărgini la o chestie de puţină însemnătate. Se observă însă că nu rare-ori gustul începe a lua proporţiunile unei judecăţi critice. A judeca operile literare numai prin gust, este a face critică greşită şi cu totul părtinitoare. Un gust ales, un gust larg, este semnul distins al unui temperament de critic, considerat ca partea intuitivă a criticei. Gustul însă trebuie a fi tot-d'auna complectat prin partea ştiinţifică a criticei.

Aceste reflexiuni întocmea tema unei discuţiuni într'un cerc de tineri, unde se citise de curând poeziile franceze ale D-lui Alexandru A. Sturza, intitulate: «*Les facettes.*» Tînĕul autor face parte dintre cei trei-patru poeţi români cari scriu în limba franceză. De ce scriu în

Digitized by Google

frunțuzește și nu în limba maternă, mulți se vor fi întrebând; dar faptul dovedește, înainte de toate, că autorii lor cred că o carte scrisă în graiul lui Voltaire este mai lesne respândită și citită.

Autorul acestui volum de poezii franceze mi se pare cel mai desăvîrșit tip al poetului *prin imitație*. Imi închipuiesc pe acest tînĕr autor trăind în streinătate, într'o atmosferă literară bogată, citind cu pasiune pe toți poeții mari ai timpului și primind de la toți o înmagazinare de impresii, senzațiuni și idei. Această înmagazinare n'a rĕmas închisă în sufletul sĕu, neștiută de nimeni, păstrată într'un colț misterios și intim, ea a avut nevoie de-a fi revărsată, ca o apă peste matcă, și această nevoie psihologică tînĕrul autor a concretizat'o în versuri. Ce s'a întâmplat însă? Materialul sĕŭ poetic nu era de cât reflexul poeziilor mai de mult citite, nu era de cât ecoul slab al poeților citiți.

La câți poeți, *prin imitațiune*, n'a dat prilej să se ivească Bolintineanu?!

Digitized by Google

Şi astă-zĭ, câţĭ poeţĭ n'a produs poeziile luĭ Eminescu?! Imitaţiunea în literatură aşĭ putea-o numi un fel de ipnotizare involuntară, pe care o sugerează poeţiĭ marĭ.

Poeziile D-luĭ Alexandru Sturza amintesc pe ceĭ maĭ mulţĭ dintre poeţiĭ iluştrĭ aĭ Franţeĭ. Găseştĭ într'însele sentimentalismul melancolic şi impresionismul delicat al luĭ Paul Bourget; coloritul şi cizelarea formeĭ a luĭ Th. Gautihier; evocaţiunea viziunilor antice ale sonetistuluĭ José-Maria de Heredia; sensualismul maladiv şi mistic al luĭ Baudelaire; etc.

D. Sturza îmĭ face impresia uneĭ prisme amabile prin care s'au reflectat,—în mod palid,—atâţĭ poeţĭ distinşĭ francezĭ. Si să se noteze că aicĭ nu e vorba de simplă *influenţă*, care une-orĭ poate avea înrîuirĭ bine-făcĕtoare. D. Sturza neavênd un temperament, o personalitate originală de poet, a rĕmas maĭ mult un imitator, dar un imitator care nu poate fi considerat ca de cea maĭ comună speţă.

Digitized by Google

Evident că de aci se poate deduce că n'am micĭ un *gust* pentru *imitatorĭ*. Insă gustul meu să complectează şi prin judecata critică cu care voĭesc să lămuresc că o imitaţiune nu conţine absolut nicĭ o valoare literară. Imitatoriĭ sunt adese-orĭ ceĭ maĭ rĕĭ compromiţătorĭ aĭ originaluluĭ. Din această cauză, mulţĭ din romanţieriĭ tinerĭ francezĭ, încercând să imiteze naturalismul luĭ Zola, l-aŭ redus la cea maĭ ordinară treaptă a pornografieĭ Acest lucru s'a întâmplat la noĭ cu D. Const. Mille care, subt pretext de naturalism, a scris *Feciorul popeĭ*, o colecţie de schiţe odioase.

Se va opri oare D. Sturza numaĭ la aceste imitaţiunĭ? Tot-d'a-una m'am ferit de a fi profetic; dar n'ar fi unic cazul să vedem maĭ târziu o nouă lucrare a d-sale, în care să se reliefeze un temperament şi un caracter de scriitor original. Vĕ asigur că atuncĭ aş fi cel dintêiŭ care să aduc laude autoruluĭ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Th. M. Stoenescu

D-l Th. M. Stoenescu, directorul *Revistei literare* și traducătorul poemei dramatice *Manfred*, (Lord Byron) și-a publicat într'o broșură de 63 pagini: *Decepțiile*. Fericitul! vor esclama mulți dintre aceia, cărora nu le-ar ajunge mii și mii de pagini pentru a-și scrie decepțiile. Dar decepțiile unui poet să deosibesc mult de ale unui om comun; ele aŭ un caracter psihologic și social mai profund și mai interesant.

Simțirea și cugetarea pe care un poet le concentrează într'un ideal, într-o iluzie, fiind nemĕsurat de mari pe lângă ale ori-cărui alt om, de sigur că și pierderea acelui ideal, amăgirea acelei iluzii, va fi cu atât mai dureroasă și mai a-

Digitized by Google

dâncă. Pe puțini oameni va interesa și va mișca de exemplu distrugerea capitalului unui băcan, care își inmagazinase un fond de speranțe într'o afacere comercială; dar pe mulți, pe foarte mulți oameni, îi va atinge plângerile de amor ale unui poet, care a fost înșelat în idealul său de iubire. Inchipuiți-vă că mâine Rothschild ar da faliment. Acest uriaș eveniment ar face în adevăr, pentru un moment, un zgomot universal. Dar dupe o trecere oare-care de timp, totul ar reintra într'o eternă și desăvârșită tăcere. Cine însă nu se simte și acum îndoioșat, și nu se va simți tot-d'a-una, de melancolia lui Heine, care se exală din strofele scurte și simple în care el își cântă decepțiunile cu cari i-a înecat inima și viața iubita lui, blonda Amelie, cari îi spunea în anii adolescenței: «Tu es mon seul bonheur?»

S'a susținut adese-ori cu strălucite argumente poradoxale tendința de a se face un sistem din *obiectivitatea* literară. Și s'a zis că scriitorul, în opera lui, trebuie să fie impersonal. După pă-

Digitized by Google

rerea mea, obiectivismul absolut este un non-sens, o minciună, o absurditate. Este știut că un artist are temperamentul său propriu care, în mod fatal, dă tonul principal al producerilor sale. Resfrângerea acestui temperament înlătură deci ori-ce obiectivism absolut. Aceasta se poate susține vorbind mai ales de poezia lirică.

Un poet subiectiv ne vorbește despre simțirile și cugetările lui. Dar aceste simțiri și cugetări nu aparțin numai lui. In ele există un element psihic și social de un caracter mai general, în afară de partea lor intimă care e de aproape legată cu eul poetului. Toți iubim, urâm, suferim, plângem, visăm, filosofăm, rîdem etc. dar numai unul singur concretizează, sub o formă artistică, cele mai adânci înțelesuri, culori și armonii ale acestor simțiminte și cugetări omenești. Acela este poetul.

In temperamentul și natura poetului este o urnă unde se păstrează simțirea și cugetarea în tot ce are mai profund mai delicat, mai fin, mai esențial. In simțirile și cugetările poetului *este ceva*

Digitized by Google

care este al nostru. Poetul care își cântă iubirea lui, ne cântă întru cât-va și iubirea noastră. Victor Hugo, în prefața volumului I-iu al «Contemplațiunilor», voind să lămurească înțelesul vast al lirismului său subiectiv, spune: «*Eu sunt voi*». Cutare cititor care 'ți spune că X. este poetul său de predilecție, însemnează că cu acel poet are o asemănare de temperament și de caracter. Sunt simțiri și gânduri în noi pe care nu le cunoaștem și pe care ni le deșteaptă, ni le face cunoscute un poet. Se mai poate atunci susține că subiectivismul nu manifestă de cât personalitatea izolată a poetului?

D-l Stoenescu, printre poeții tineri, ocupă un loc de stimă. In versurile sale se arată aci de un dramatism macabrul, forțat și morbid,—amintind întru cât-va pe nevrozatul Maurice Rollinat,—aci de un scepticism rece și batjocoritor; aci umanitar, cald, privind mizeriile sociale, emoționându-se de ele și filosofând asupra lor cu sentimentalismul unui Musset, mai puțin expansiv și elocinte. Măr-

Digitized by Google

turisesc că prefer această din urmă notă a talentului D-sale, în locul celor-l'alte. Așa pare a fi mai natural și mai sincer. In poeziile sale macabre prea sunt multe răente, blesteme, poze și ceva care seamănă cu o epilepsie; prea multe viziuni fantastice, prea multe aberațiuni bolnave, une-ori de un efect ridicol. Din potrivă, atunci când e poet social și psihologic, D-sa produce poeme ca «*Maria*,» ce este de o frumusețe și de o putere impresionabilă rară. Stoenescu are încă o formă corectă, adese-ori artistică, și în tot-d'auna clară, înțeleasă.

«Decepțiile» sunt în număr de 44.

Ele au forma unor cugetări, unor reflexiuni în versuri. Poetul și-a însemnat în ele o impresie tristă, un sarcazm, un regret, o durere, o lacrimă. A cugetat asupra timpului și și-a zis:

O! Timp! în tot-d'auna
Statornic și pribeag,
Cu dinți de copilandru,
Si unghii de moșneag,
La ce 'ți slujesc atâtea
Puteri neîntrecute,
Când operile tale
Le lași-abia 'ncepute?

Digitized by Google

In nouĕ lunĭ poţĭ face
Copilul din atom,
Şi n'aĭ putut de veacurĭ
Să ispräveştĭ pe om!

La câte gânduri nu te îndeamnă aceste versuri! Şi din ele întrevezi, mai ales idealul poetului asupra omului. Cât de imperfect este încă omul! Câte rele, câte lipsuri nu stăpânesc pe acest *rege al Naturei!* Timpul aduce cu el veşnice schimbări. Omul trăieşte astă-zi în splendoarea unei civilizaţiuni măreţe, se bucură de cele mai înalte foloase ale ştiinţei, de cele mai mari plăceri ale artei, şi cu toate acestea câte din instinctele şi pornirile strămoşilor săi sălbatici nu 'l stăpânesc încă! Poetul ar vrea ca omul să fie tot-d'auna bun, nobil, cuminte şi fericit!

Altă-dată poetul ne va spune cu o ironie amară:

Zic unii,—însă n'aŭ dreptate,—
Că gloriile sunt păstrate
Pentru poeţi şi militari,
Când isbutesc s'ajungă mari.....
Dar între bard şi general
Ce glorie se poate-alege?
—Când Bucefal te face rege,
Pegas te duce la spital!

Digitized by Google

Nu știu cum vor impresiona pe cititorĭ aceste versurĭ, dar ele îmĭ aduc aminte că unul dintre ceĭ maĭ marĭ patrioțĭ și poețĭ românĭ, Dimitrie Bolintineanu, a murit într'un spital; că dulcele și tristul Eminescu a murit într'un ospiciu de nebunĭ; că «palidul Gilbert» a murit de foame; și că astă-zĭ, în Franța, Paul Verlaine,—despre care un eminent critic francez zice: «c'est un barbare, un sauvage, un efant..... Seulement cet enfant a une musique dans l'âme;»—trăĭește, solitar și sărac, în camera unuĭ spital.

Am ales aceste două exemple din *Decepțiile* D-luĭ Stoenescu pentru a arăta farmecul și puterea lor sugestivă. Multe din ele ar fi putut să lipsească din volum. Ele nu exprimă nimic și au un fond banal. Așa, într'una din aceste decepțiĭ, poetul ne spune că vrând să desmĭerde pĕrul uneĭ femeĭ s'a pomenit cu el în mână: era o perucă. Aceasta poate să fie o decepție, dar cel mult o decepție de..... *coifeur!*

Știŭ că în om și în viață este o mare

Digitized by Google

parte de banalitate. Și vĕ mărturisesc că dacă une-orĭ o tolerez în om și o îndur în viaţă, nicĭ odată însă n'o sufĕr în poezie.

Digitized by Google

Louise Ackermann

Producțiunile poetice ale d-neĭ Ackermann sunt foarte puține. Ea n'a scris de cât din când în când, cu toată stăruința unora din amicĭĭ sĕĭ intimĭ.

Concepțiunile sale cele maĭ grandioase, unde și-a revărsat adâncimile gândireĭ, sunt de sigur *cele douĕ-zecĭ de poeme*, numite: «poésies philosophiques». Asupra lor voiŭ aținti mintea cititoruluĭ, încercând să scot din ele, în relief, individualitatea psihologică a poeteĭ.

Louise Ackermann nu este una din acele moderne Sapho, care nu știe să ciripească de cât în limba dragosteĭ, iluziilor, beției de visurĭ și natură. Poeta este o cugetătoare, o filosoafă. In sângele sĕŭ curge un sânge cu virilității bărbă-

Digitized by Google

teștĭ. E femeĭe, și cu toate acestea îțĭ va spune, cu un accent de mândrie înaltă: «*Ce? inima mea, care o simt că bate, fiind o inimă de femeĭe, este maĭ puțin o inimă omenească?*».

Nota filosofică ce reĭese din versurile sale este *pesimismul.* Unĭĭ din criticiĭ francezĭ aŭ vĕzut cauza acestuĭ pesimism în influența ce operile filosofuluĭ german Schopenhauer o avusese asupra eĭ.

Dar pe cât se pare, această afirmațiune nu stă pe o demonstrație tocmaĭ pozitivă, căcĭ poeta, încă din ceĭ maĭ tinerĭ anĭ aĭ vîrsteĭ, simțea o înclinare naturală către această fatală pornire a sufletuluĭ. Iată o strofă dintr'o poezie: *Omul*, care datează din 1830, când ea n'avea de cât șeapte-spre-zece anĭ:

> Misérable grain de poussière
> Que le néant a rejeté,
> Ta vie est un jour sur la terre,
> Tu n'est rien dans l'immensité.

Pesimismul d-neĭ Ackermann, cu toate acestea, este un pesimism *activ*, dacă se poate zice ast-fel. In adevĕr, pentru lămu-

Digitized by Google

rirea acestuĭ cuvênt, aşĭ putea să spun că, în general, toţĭ pesimiştiĭ cad într'o *pasivitate* sufletească, într'o descurajare, ce le distruge orĭ-ce iluzie de viaţă, şi aşterne între eĭ şi viitor, noaptea sumbră a nostalgieĭ de moarte, de egzilare, «*fie orĭ unde*,—cum zice Baudelaire,—*numaĭ afară din lume să fie.*» Eĭ nu maĭ vĕd liman de scăpare, sunt naufragiaţĭ carĭ n'au, spre a se agăţa, o aşchie măcar. Devin mizantropĭ, singuraticĭ, pĭerduţĭ. Uniĭ,—şi aceştia sunt poate maĭ fericiţĭ,—îşĭ crează un univers etereu de halucinaţiĭ, de visurĭ, şi fug din lumea reală, cel puţin cu sufletul. Alţiĭ, din culmile cele maĭ mistice ale visurilor, recad în realitatea cea maĭ amară, cea maĭ sfîşietoare. Aşa este între alţiĭ, Charles Baudelaire, dupe cum se arată în strania sa operă: *Fleurs du Mal.*

Doamna Ackermann se deosibeşte dintre aceştia. Pesimismul sĕŭ este maĭ mult rezultatul profundeĭ sale analize asupra omuluĭ şi natureĭ. In această analiză ea descopere atâtea rele şi mizeriĭ de care e brăzdată viaţa omuluĭ,

Digitized by Google

vecînicia lumeĭ. Analistă și filosoafă, prin cugetare, poetă cu simțirea,—cercetând și disecând cu una, suferind cu cea-l-altă,—care i-ar fi cel din urmă unghiŭ de resemnație?.... Să ridice din umerĭ, să clătine din cap și să'șĭ rostească sentențioasa frază: *«Este așa și așa va fi tot-d'auna!»*

Dar nu, natura eĭ nu șovăĭe, se revoltează, desfide, țipă, e rezboĭnică. Își sfîșie credința chiar, se desubjugă de ea, «comme d'un mauvais rêve», și cu o cerbicie de ateu, ea spune:

Când Omul de credință va fi scăpat,—atunce
Desfidera'ĭ amară spre zeĭ o să'șĭ arunce;
Va reteza din suflet al viselor mănunchiŭ,
Și n'are să maĭ cadă, spre temple, în genunchiŭ.
Splendorile natureĭ pe zeĭ dacă'ĭ ascunde
El, îndrăzneț, cu mintea, misterul va pătrunde;
Și va vedea că nu e în Universul mare
De cât suprema **Forță** și oarba **întâmplare!**

In mișcarea literară a secoluluĭ nostru, știința pozitivă a pătruns cu remarcabile înrîuririĭ. Sentimentul religios, ce a fost maĭ tot-d'auna unul din elanurile egzaltate ale poezieĭ, începe a se pierde, a se degrada, a trece între prejudițiile

Digitized by Google

sociale. Dumnezeu, în spre care poeţiĭ umanităţeĭ au înălţat atâtea imnurĭ, atâtea osanale,—începând cu psalmiĭ luĭ David,—acest Iehova misterios, pare a fi acum o problemă rezolvată subt cercetările Arhimezilor pozitiviştĭ. Poeţiĭ, cari se numiseră adesea: îngeriĭ luĭ Dumnezeu,—devin ateĭ. Privesc această lume îngropată subt noĭanul mizeriilor şi se întreabă: cine este acela care a creat-o? Şi dacă în adevĕr este un **El**, atunci nu cântece armonioase, prinosurĭ de slavă şi admiraţiune, ci ură şi blesteme trebuĭe sĕĭ aducem. «Honte à l'homme surtout qui pardonne à son Dieu», zice Emile Chevé. Iar Mme L. Ackermann:

De e un Dumnezeu în cerurĭ, e un stăpân tiran, suprem!
Luĭ nu mĕ'nchin, ci ars de ură ĭ-arunc 'n faţă-al meŭ blestem!
Luĭ să mĕ'nchin? Luĭ, care'n lanţurĭ de suferinţe şi mizeriĭ
A'ncătuşat această lume,—ce-aşĭ vrea-o ţăndărĭ şi puzderiĭ;
Luĭ? care'şĭ face un spectacol din ale oamenilor plângerĭ,
Din agoniĭ îngrozitoare sub care te sfîrşeştĭ şi sângerĭ?
. . . . . .
. . . . . .

Digitized by Google

. . . . . .
. . . . . .

O! cine ştie, îngrozindu'l cu rezvrătitele blesteme,
De omul ce-a creat, în taină, el, creatorul,—se va teme!
Şi va rostogoli puternic acest pământ nenorocit,
De-apururea înmormântându-l în haosul fără sfîrşit!

Este ştiut că una din puternicile învinuiri critice aduse luĭ Victor Hugo era şi aceĭa de a fi fost prea mult străin spiritului ştiinţific al secolului. In vreme ce ştiinţele analitice şi ecsperimentale cucereau proporţiunĭ uĭmitoare, prin sacrificiĭ şi lupte uriaşe, romanticul poet se afunda tot maĭ adânc în orizonturile nebuloase ale spiritualismuluĭ. Pretutindenĭ recunoştea egzistenţa luĭ Dumnezeu, înmărmurit sub ecstazuruĭ de adoraţiune şi umilinţă. Acelaşĭ lucru s'ar putea spune şi despre Lamartine.

Mme Achermann, într'un singur vers, înalţă o ideĭe mare ce pare un verdict suprem al conştiinţeĭ omeneştĭ, rostit către acest D-zeŭ, dacă este:

Qu'import qu'il soit Dieu si son oeuvre est impie?

Şi în altă parte, adresându-se memorieĭ luĭ *Pascal:*

Digitized by Google

Nous voulons avant tout, pour la nacelle humaine
Un pilote plus sûr que le mensonge saint,
Et nous repousserrons toute chimère vaine
Qui, come rive ou port, nous offrirait son sein;
Car nous avons élu pour objet de conquête,
Non une illusion, mais la réalité.

Poeta are *simțul realității*. Nu rătăcește numaĭ în ideal, uitând că menirea unuĭ artist ca și a unuĭ savant, nu e numaĭ de a privi natura și omul prin cristalul fantezieĭ aprinse care amăgește și pĭerde. Realitatea, cu urîtul și frumosul eĭ, trebuĭe să fie domeniul vecĭnic al științeĭ și arteĭ. «Principiul arteĭ constă în viața însă-și; arta are decĭ seriozitatea viețeĭ.» (M. Guyau).

De acĭ nu putem deduce că omul trebuĭe lipsit de *simțul idealuluĭ*, care rezidă în însă-și natura luĭ. Omul. — omul superior. — parc în adevĕr că desfide neantul, în aceste energice și frumoase strofe:

Făptură efemeră: doresc eternitatea,
Iar când mĕ înspăĭmântă, amar, realitatea,
Spre-a mĕ scăpa de rîsu'ĭ satanic și brutal,
Mĕ'nalț în ideal!
În nopțile frumoase, orgolios, îmĭ place
S'admir a lor splendoare cu fericită pace;
Dar dacă mĕ uĭmește neantul nesfârșit,
Și eu în al meu suflet ascund un infinit!

Digitized by Google

O! infinitul din sufletul omenesc!..... taĭnic și nepătruns ca și neantul, repauzaţĭ tihnite și nepăsătoare, ca niște sarcazme eterne, în faţa înseteteĭ neputinţe omenești de a vĕ cunoaște, de a vĕ stăpâni!.....

Aceĭa ce se resimnte maĭ pretutindenĭ la D-na Akermann este vederea'ĭ analitică ţintită asupra *omuluĭ*, — vedere rece și pesimistă, dar subt care simţĭ că inima poeteĭ plânge.

Din: «*L'homme a la Nature*» desprind un simplu vers:

J'offre sous le soleil un lugubre spectacle.....

Aĭ zice că e cel maĭ nemângâĭat suspin al suferinţeĭ omenești.

Și atât de mult poeta adâncește mizera stare a omuluĭ, că într'o admirabilă bucată: «*Les malheureux*,» pare că e interpreta celor nenorociţĭ faţă de mitologica *viaţă de apoĭ*, făgăduită prin graĭul Mântuitoruluĭ.

E vorba despre această *judecată supremă cerească*, când toţĭ de-opotrivă îșĭ vor primi rĕsplata egzistenţeĭ lor pă-

Digitized by Google

mênteștĭ. Ingerĭĭ trîmbițează deșteptarea morților, subt radierile cerulŭĭ deschis. Morțiĭ se deșteaptă..... Nenorociții se deșteaptă și eĭ. Eĭ cari au suferit în viața pămêntească, vor fi fericiți eternĭ în viața eternă: «*Fericiți ceĭ săracĭ, c'aceĭa vor intra în împărăția cerurilor.*»

Dar eĭ, liniștiții și sumbrĭĭ, rĕspund divinuluĭ a tot puternic:

«Dans un sommeil sans fin, ô puissance éternelle!
Laisse-nous oublier que nous avons vécu.»

In aceste marĭ versurĭ aĭ crede că și această poetă a visat, din când în când, dulcea nostalgie a pesimiștilor: *setea liniștei eterne.*» Și nu te îndoești de aceasta, când îți va spune, maĭ ales, că: omul nu e de cât «*l'ébauche imparfaite*» al capuluĭ de operă ce visase să conceapă natura. Ea vede, saŭ maĭ bine zis, simnte în nenorocita făptură omenească *ceva* fatal, deșert.....

Ea a iubit însă.....

Fie cât de tristă, cât de sfîșiată de rele viața si lumea, iubirea e poate singura iluzie a fericireĭ pe pământ.

Digitized by Google

Și ascultați cum plânge inima acestei femei,—răzvrătită și dură în strigătele ei filosofice pesimiste,—acum, induioșată și melancolică:

Du compagnon chéri que m'a pris le tombeau
Le souvenir lointin me suit sur ce rivage ;
Souvent je me reproche, ô soleil sans nuage,
Lorsqu'il ne te voit plus, de t'y trouver si beau!

Dar mai târziu, sondând rece și filosofic această eternă poveste a inimilor, pune alături de transporturile mari și nestatornice ale iubirei, sarcazmul morței:

Priviți cum trec, în taină, perechi-perechi iubiții!
Ei cred că'n lumea toată sunt singuri fericiți;
Și'mbrățișeați sub focul amorului lor sfânt,
Își fac în tot d'auna același jurământ:

»In veci să fim alături!....» In veci!... cuvânt himeric;
Ce'l amuțește mâine al morței întuneric;
Și buzele ce-acuma nebune se sărută,
Curînd vor fi țărînă în groapa lor tăcută.

Reiese din simțimêntul iubirei caracteristicul pesimism de care sunt cernite mai toate cugetările poetei.

Din citațiunile[1]) culese până acuma

[1]). Cele traduse au păstrat *ideia* lor neclintită; în formă însă mi-am lăsat condeiul mai liber, aceasta din cauza de a nu falșifica o clipă *adevĕrul* fondului.

Digitized by Google

cred a fi izbutit să reliefez psihologicește, persoanalitatea scriitoarei, reieșită din înălțimea gândirei, filosofică și socială, care a strălucit cu atâta lumină genială subt fruntea acestei femei.

Digitized by Google

Digitized by Google

Dimitrie Bolintineanu

Din depărtarea vremeĭ, împresurată de lumina uneĭ gloriĭ strălucite, figura luĭ Dimitrie Bolintineanu, reĭese într'o atitudine maĭ impunătoare dintre toate cele-l'alte figurĭ literare ale epoceĭ trecute. Ivit în niște timpurĭ, când predomnea o muțenie tristă pe strunele poezieĭ românești; când mișuna pretutindenĭ o pleĭadă josnică de barzĭ, cari făceau din fetele de mahala eroine romantice de poĭeme; Dimitrie Bolintineanu, înzestrat de un adevĕrat talent poetic, desăvîrșit de o cultură superioară, e menit să trezească un popor de inimĭ la cele dintâĭ accente ale inspirațiunilor sale. Debutul sĕu: «O tînĕră fată pe patul morțeĭ», va rĕmâne în istoria li-

Digitized by Google

teraturei naţionale, una din marele triumfuri, pe cari rari poeţi le-au avut la începutul aparițiunei lor.

Cam în acest cadru mi se înfățișează în minte chipul ilustru al poetului, despre care nu mĕ înarmez să vorbesc nici cu erudiţiunea unui istoric, nici cu adâncimile analizei unui critic; ci cu simplul, cu familiarul meu mod de a judeca, de a simți, dinaintea unei opere literare. In vremile din urmă, s'au produs numeroase articole relative la scrierile și viața sea și s'a făcut puțin zgomot prin presa zilnică asupra unui monument înălțat de curând, prin subscripţii publice, pe solitarul sĕu mormênt din satul Bolitin. Pe cât îmi aduc aminte, d. Lupu Antonescu a scris în foiletoanele rĕposatului «Binele Public» un admirabil articol, cu prilejul desvăluirei bustului poetului, pe ședna Theatrului Național din București. Acea seară fu o neuitată și impresionabilă sărbătoare pentru toți adoratorii mareluĭ poet. Mai anii trecuți, D. Anghel Demetrescu, începuse în paginile «Revistei Literare»

Digitized by Google

(direcția St. Vellescu) un serios și lung studiu, în care se putea intrevede tendința criticului de a studia cu adânc spirit stiințific viața și lucrările poetului. Pentru întristarea celor mai mulți, acel studiu s'a întrerupt și pare pentru tot-d'auna. D. Petre Chițu a rostit de la tribuna Atheneului din Craiova o frumoasă și entusiastă conferință despre Bolintineanu, avênd darul să deștepte o vie admirațiune, pentru memoria poetului, în inimile unui numeros și inteligent public ce'l audia,

Afară de acestea, alte memorii, critice și studii s'aŭ scris încă, mai toate întâlnindu-se asupra punctului suprem de a înălța cât mai sus meritele acestui poet.

Pe lângă aceste, îți rĕsar în amintire iarăși, câte-va evenimenta mari din viața sea. Știi că el a fost unul din măreții luptători de la 48, că a suferit egzilul, a mâncat pâinea amară a străinătății, a fost ministru sub domnitorul care înfrăți cele două surori vrăjmașe: România și Moldova, a rĕmas în viața

Digitized by Google

luĭ cea maĭ curată ecspresiune a omuluĭ drept șĭ cinstit, și că, în fine, către asfințitul zilelor, acest titan intelectual, acest sfânt model de patriot, sfârșește pe scândurile mizerieĭ, într'un spital.

Dar iată-mĕ pornit în largul unor simțirĭ înfiorate de nervozitatea etățeĭ și abĭa reținându-mĭ condeiul, pentru a'l readuce pe drumul maĭ dinainte hotărât. Aceste rîndurĭ curg sub impresia momentuluĭ și poate cu ele ajung să învederez maĭ clar maniera intimă cu care încerc să vorbesc asupra poetuluĭ nostru. O poveste sinceră și caldă a inimeĭ mele, a cugetăreĭ mele, în călătoria ce ele au făcut prin lumea poetică a luĭ Bolintineanu, — iată ce trebuĭe să urmărească cititorul în șirul acesta de vorbe.

Activitatea literară întreagă a luĭ Bolintineanu este vastă. Condeiul sĕŭ a fost într'o necontenită fecunditate, până când ĭ-a căzut din mână. Cu toate acestea, cea maĭ mare parte din aceste producțiunĭ au o searbădă importanță și sunt

Digitized by Google

deci cu totul afundate în uitare. Lucrul e ușor de lămurit: poetul amestecat în viața politică a țĕreĭ, nu putea avea tot-d'auna liniștea desăvârșită trebuitoare unuĭ spirit de cugetător. Pe de altă parte, excesul culminant în munca intelectuală, câte-o dată, slăbește puterea de originalitate a unuĭ autor.

Poetul a încercat să scrie și romane. Printre cele cari le-a scris, unul singur a avut soarta să aibă un succes aproape egal ca cel pe care le-au avut «Werther» de Goëthe, sau «Grazziela» de Lamartine. Acel roman îl cunoaștem cu toțiĭ. El poartă numele uneĭ femeĭ: «*Elena.*»

Dacă ne vom aminti că 'n epoca luĭ Bolintineanu, în Franța predomnea în literatură școala romantică și maĭ ales acel curent lamartinist, plin de tot ce sentimentalismul are maĭ egzaltat; și dacă vom cădea de acord să admitem că spiritul literatureĭ franceze a avut multă înrîurire asupra scriitorilor românĭ de pe acele timpurĭ, atuncĭ ne este ușor să înțelegem că romanul «Elena» năștea maĭ mult din aceste două cauze.

Digitized by Google

In adevĕr, Bolintineanu ar fi putut să scrie un roman de moravurĭ sau un roman psihologic, opera aceasta ar fi însutit gloria sea și cred că ar fi deschis un început bun pentru literatura romanuluĭ, de care suntem pe deplin săracĭ. Dar el n'a făcut de cât un roman după toate calapoadele romantismuluĭ, și încă al unuĭ romantism decăzut. Și dacă pe atuncĭ, acea carte devenise o adevĕrată evanghelie pentru inimile femeilor, azĭ el obosește ochiĭ cititoruluĭ de la primele paginĭ. Subiectul romanuluĭ e o dramă de amor nefirească, idealizată, bolnavă și a cărei eroină moare de oftică. A muri de oftică e destul de natural, însă trebuĭe știut că ceĭ maĭ mulțĭ romanticĭ au abuzat de această crudă boală până la ridicul.

Ce romane serioase, documentale, s'ar fi putut scrie în epoca aceĭa! Atâtea tipurĭ de zugrăvit, atâtea pasiunĭ de analizat, atâtea moravurĭ de studiat!..... Dar nu, scriitoriĭ noștrĭ,—și dintre ceĭ maĭ talentațĭ,—alergau la născocirile i-

Digitized by Google

maginaţiunei, când ar fi putut să culeagă subiectele de pe drumuri. Ce păcat!

Să nu uităm însă că Bolintineanu nu e de cât un poet şi vederile noastre cată să le aţintim numai asupra versurilor sale. Poeziile toate se coprind în două mari volume, admirabil editate de Socec et Comp.

Genul poeziilor lui Bolintineanu nu este unul şi acelaşi. El este când liric, când epic, când pastoral şi chiar satiric, cum sunt: «Eumenidele» şi «Bolintiniadele». Dar în nici o parte, poetul n'a fost mai searbăd ca în satiră. Şi foarte nemerit, D. Lupu Antonescu, compară satira subt condeiul lui Bolintineanu, ca un cuţit tăios în mâinile unui copil.

Poeziile pastorale poartă titlu de «Macedonele». In aceste uşoare bucăţi, sunt descrise mai mult viaţa păstorilor, luptele lor pentru frumoasele păstoriţe, dulcea tovărăşie dintre oi şi ciobani, în sfârşit, pădurile, câmpurile şi livezile cu idilele lor taînice şi ultmitoare. O profusiune de imaginaţie! Poetul ne arată

Digitized by Google

pe păstorĭ, ca niște tipurĭ clasice, semizeĭ și feţĭ-frumoșĭ: iar pe păstorițe, ca pe niște îngerĭ adorabilĭ. Eĭ se iubesc, se caută unĭĭ pe alţiĭ, îșĭ dau viaţa pentru o sărutare, mor de dor, plâng după doritele carĭ ĭ-au uĭtat etc. etc. Un caleidescop de dragoste!

Câte-o dată eștĭ impresionat de câte un tablou, un pastel simplu, fermecător, virgilian. Cum ar fi:

La Ohrida la fântână,
Sta pe-o stâncă de profir
Și plecase pe-alba 'ĭ mână,
Capul eĭ cu păr de fir.
Ea visa..... o, dulce seară,
Pentru ce nu am murit!
Ochiĭ sĕĭ se ridicară,
Sufletu·l mĭ-a 'ntinerit!
Palid, tremurând ca firul,
Vream să-ĭ zic ceva frumos;
Am roșit, am pĭerdut șirul,
Și ea lasă ochiĭ 'n jos.

Genul acesta place prin coloritul descripţieĭ, prin aĭerul curat și sănătos de câmp, de florĭ, de naivitate, ce transpiră din el.

In egzil, pe malurile poeticuluĭ Bosfor, Dimitrie Bolintineanu ne cântă volup-

Digitized by Google

toasele frumusețĭ ale Orientuluĭ. Și aĭ pare a se intrevedea influența luĭ Victor Hugo, care cu mult înaintea luĭ publicase volumul «Orientalelor» și ce trebuĭe să fi impresionat mult pe poetul nostru.

«Florile Bosforuluĭ», citite la opt-sprezece anĭ, pătrund în imaginațiune ca un parfum de armonie îmbătător. Eștĭ cucerit de un farmec cald, dulce, binefăcător. Și dacă veĭ fi un student, dintre ceĭ înzestrațĭ cu o bunicică doză de lene, de visurĭ, apoĭ domniĭ profesorĭ pot să aștepte mult și bine până să te maĭ prindă cu temele de limba latină sau greacă. E o feerie de raze, de stele, de valurĭ, de reflexe, de lună, de triluri, de privighetorĭ, de coame ca ebenul, de sînurĭ, de ochĭ, de sărutărĭ, de cântece, de plângerĭ..... o magie frumoasă, eterică, răpitoare!

Nicĭ vorbă, la opt-spre-zece anĭ, așa ți se va pare. O! da, «Florile Bosforuluĭ», sunt cântecile celor ce au opt-sprezece anĭ. Fericițiĭ! Fericițĭ!

Dar maĭ târziu? Dar când opt-spre-

Digitized by Google

zece anĭ au rĕmas departe și aĭ atins pragul decepțiunilor, aĭ trecut pe subt barĭerile unor experiențe triste, aĭ fost și eștĭ jocul pasiunilor, mijloculuĭ social în care trăeștĭ, — atuncĭ? Atuncĭ «Florile Bosforuluĭ» îțĭ par banalităților, fantezĭĭ ușoare, un foc bengal de cuvinte! In vîrsta aceasta, deschidem pe marĭĭ poețĭ cugetătorĭ, carĭ nu vorbesc despre *om* în mijlocul natureĭ, societățeĭ, în mijlocul propieĭ sale lumĭ.

Ce ne spun toate acele florĭ ale Bosforuluĭ? Așĭ putea să rezum esența lor în următoarele stofe:

Gustă dulcea bucurie,
Astă-zĭ când ea ne-a surîs!
Mâine dorul o să vie
Să-și ia locul luĭ promis.

Cum o floare e ursită
A 'nflori, a se usca,
Vĭața noastă e trăită,
De-am iubit pe cine-va.

Iată: când fericirea vĕ prinde, n'o lăsațĭ să scape; dupe ce-aț̆ĭ iubit, nu vĕ maĭ plângeț̆ĭ vĭața!.... Cine știe! poate că poetul are dreptate. Dar.... fericițiĭ de ceĭ ce nu se îndoĭesc!

Digitized by Google

Poeziile lirice sunt toate elegii, gen în care Bolintineanu, — dupe unii critici, — a exelat. In ele poetul ne vorbește de simțirile sale, fie o sensație de iubire, fie un dor de egzil, fie o tristețe de oameni și viață. Bolintineanu, ca amant, e prea ideal, prea abstract, prea aburos; ca egzilat, plângerile lui sunt duioase, dar în ele nu găsești accente de durere profundă; ca filosof, nu ne prea spune multe nici despre om, nici despre viață.

Dar acolo unde Bolintineanu e în adevĕr *mare*, sunt «Legendele patriotice» Ele strălucesc printr'o orginalitate fără seamăn în literatura românească. Ele reflectă adevĕratul temperament poetic al lui Bolintineanu. Nimeni nu ne-a zugrăvit icoana Patriei în culori mai plastice, în imagini mai sugestive; nimeni n'a glorificat mai genial trecutul nostru istoric, de cât Bolintineanu.

Incă de mic copil mĕ impresionase adânc acest tablou măreț, simplu și umbrit de o înduioșătoare melancolie:

Digitized by Google

Ca un glob de aur luna strălucea
Şi pe-o vale verde oştile dormĭa;
Dar pe-un vîrf de munte stă Michaiŭ la masă
Şi pe dalba-'ĭ mână fruntea luĭ se lasă;
Stă în capul meseĭ, între căpitanĭ,
Şi recheamă dulce tinerii sĕĭ anĭ.

Pasionatele elanurĭ patriotice din aceste legende, au cause și în mijlocul social în care trăia poetul. In aniĭ aceĭa România să găsea în nefericite împrejurărĭ politice, cari îĭ făcea traiul amar, desnădăjduit. Și poate, fără nemuritoarea pleĭadă a luptătorilor de la 48, ea ar fi îndurat încă multă vreme dorul de libertate, de independenţă, de renaștere. In aceĭ timpĭ, Patria era cel maĭ sfânt cuvênt pe buzele tutulor. Bolintineanu, cu aspiraţiunĭ, cu idealurĭ în viitor, evoca măririle trecutuluĭ pentru o maĭ profundă împuternicire a acelor aspiraţiunĭ, a acelor idealurĭ. Voevoziĭ apar în luminĭ de eroism și de virtuţĭ uimitoare. Străbuna vitejie a românuluĭ e titanică, e uriașe.

Românul

.....zece braţe are, zece inimĭ are,
Inime de foc!

Iar toată această iubire de patrie, Bo-

Digitized by Google

Iintineanu o dogmatizează în versurĭ admirabile.

Spre pildă:

Dute la oștire, pentru țara morĭ,
Și 'țĭ va fi mormêntul coronat cu florĭ!

⁂

—Dacă vreĭ iubire-mĭ să o dobândeștĭ,
Pentru țară, Doamne, să morĭ, să trăeștĭ!

Insă-șĭ femeĭa nu 'șĭ dă inima de cât eroilor!

Unde este timpul cel de bărbăție
Când murea românul pentr'o datorie?

⁂

Viitor de aur țara noastră are
Și prevĕz prin secolĭ a eĭ înălțare!

⁂

Ce e oare traĭul dacă e robit?
Sărbătoare 'n care nimenĭ n'a zîmbit!
Viața și robia nu pot sta 'mpreună,
Nu e tot de-odată pace și furtună!

⁂

Subt simplele vesminte s'ascunde câte o-dată
O inimă de ură și de trădărĭ curată,
Precum subt manta de-aur a omuluĭ bogat
S'ascunde câte-un suflet de patimĭ degradat!

⁂

Cel ce-a sea viață țărei sale 'nchină,
Piere ca lumina într'a sea lumină!

S'ar putea culege încă numeroase versurĭ de-aceste.

Digitized by Google

Ele sunt ca niște sfărâmăturĭ din marea inimă a poetuluĭ patriot, iar succesul care l-au avut în literatura noastră ar putea fi comparat cu acela pe care l'a avut în Franța «Cântecile» luĭ Béranger.

«Legendele patriotice» vor rĕmâne tot d'auna în literatura națională și ele singure sunt de ajuns să facă din Bolintineanu un poet neuĭtat.

Digitized by Google

V. G. MORȚUN

Tînĕrul deputat socialist este o figură literară simpatică, dar care are un singur defect: nu se ţine de vorbă. Acum câţi-va anĭ D-sa începuse în revista: *Contemporanul* un şir de articole critice, privitoare la teatrul nostru. Şirul s'a întrerupt şi autorul n'a maĭ revenit asupra luĭ. Maĭ târziu, ceĭ carĭ îl urmăreaŭ cu interes şi plăcere sunt surprinşĭ prin câte-va micĭ poeme în proză, cari aveaŭ aĭerul a făgădui că de astă dată ele aŭ ţintit dispoziţia autoruluĭ asupra acestuĭ gen. Făgăduinţa însă,—şi ce făgăduinţă plăcută! — ne-a înşelat. Aceasta mie îmĭ face efectul uneĭ.... cochetăriĭ literare. Cred că nu puţinĭ vor fi aceĭ cititorĭ aĭ D-luĭ Morţun,

Digitized by Google

pe care D-sa i-a necăjit așa de mult cu ciudatele sale amăgirĭ. Și zic ciudate, pentru că în genul poemelor în proză autorul arăta mult talent. Bucata intitulată «*Goana*» este un mic cap de operă de o mișcătoare filosofie sentimentală. Este ce-va delicat, cald, blând, și une-orĭ umbrit de nu știŭ ce tristețe ușoară, în toate acele poeme, în care se observă une-orĭ înrîurirea bine-făcătoare a lui Turghĭenef. Ar fi de făcut unele observațiunĭ poate în privința cător-va inversiunĭ greoale de fraze, ce strică și dă un ton obscur armonieĭ stiluluĭ. In colo însă nu întâlnești de cât un fond original de sentiment, de imaginație și de cugetare.

Cu toate acestea, pornirea activitățeĭ D-sale literare pare a se hotărî spre dramaturgie. Mărturisesc însă că n'așĭ avea curajul să profetisez că de astă dată autorul se va ține de cuvânt. Dar până acum, D-sa a produs douĕ schițe dramatice originale: una intitulată *Ștefan Hudici* (apărută acum câțĭ-va anĭ) cea-l'altă intitulată: *Zulniea Hincu* (apărută zilele acestea).

Digitized by Google

Asupra celeĭ dintâĭ pĭese, eminentul nostru critic D-nu Ion Gherea a scris o cercetare socială și psihologică, analizând în acelaș vreme și starea actuală a femeiĭ în societatea burghĭeză. Asupra acesteĭ din urmă pĭese, încerc să notez aicĭ câte-va impresiĭ, cari să definească genul teatral al autoruluĭ.

Acum câțĭ-va anĭ, în Paris, Emile Zola întreprinsese o luptă furioasă înpotriva acelor autorĭ dramaticĭ carĭ fixase pentru orĭ-ce lucrare de teatru anume convențiunĭ, peste cari nicĭ unul din eĭ nu putea trece. Așa de exemplu era un calapod convențional ca orĭ-ce sfîrșit de dramă să aĭbă o concluzie morală. Zola se rîdică cu drept cuvînt contra celor maĭ multe din aceste convențiunĭ, carĭ pun arta la carantină, și proclamă naturalismul în teatru, ca și în roman. O pĭesă de teatru trebuĭe să înfățișeze una din părțile simple ale vieței resfrînte prin temperamentul artistuluĭ. El se declară în contra acelor *sforĭ* carĭ se permit unuĭ autor să le mânuiască dupe voință în pĭesele sale, și carĭ falșifică

Digitized by Google

o mare parte din adevĕrul caracterelor și situațiunilor pieseĭ. Criticul de la Medan cere ca într'o lucrare de teatru caracterele personagelor să fie juste și logice, iar în situațiunile, în care se mișcă acele personage, să nu se întrevadă tendința dupe acțiunĭ de efect și dupe complicațiunĭ care de care maĭ imposibile și maĭ bizare.

Autorul «*Zulnieĭ Hîncu*» reliefează întru cât-va tipul autoruluĭ dramatic întrevĕzut de Zola. Cele douĕ schițe dramatice ale D-sale nu sunt de cât tablourĭ luate din viața reală. Autorul își îndreptează observațiunile maĭ ales asupra acelor clase burghĭeze stricate, inculte, vanitoase și imorale, unde poziținea socială și familiară a femeiĭ prezintă numeroase priveliștĭ triste și ridicule. Terenul acesta, exploatat așa de mult de Carageali, rĕmâne încă un nesecat izvor pentru romane și opere dramatice. D-l Mille s'a încercat să ne descrie câte-va șcene din viața acesteĭ păturĭ sociale, dar n'a izbutit să ne dea de cât niște simple fotografiĭ searbăde

Digitized by Google

și ordinare. Naturalismul nu este o fotografiare ezactă a vieței, căci atunci, cum spunea o dată regretatul *Sphinx* în «*România Liberă*»: «Dacă naturalismul ar fi o fotografiare, apoi cine ar putea să ne spuie mai ezact de cât un notar, cum iubesc și urăsc fetele la sat?» (citez din memorie).

Vom vedea că «*Zulniea Hîncu*» nu este numai o simplă fotografiare, ci și lucrarea unui temperament de autor.

Zulniea este fata,—o fată «romanțioasă» și cu germenii eredității isteriei într'însa,—este fata lui Sandu Hîncu, fost slujbaș, dat afară din slujbă, de și «a votat pentru guvern». Muma fetei și tiranica soție a lui Sandu Hîncu este cocoana Tița, una din acele penibile Eve, cu un sistem nervos morbid ce ar fi înspăimântat și pe ispititorul șearpe. Cucoana Tița ține cu orî-ce preț să 'și mărite fata. «*Trebue să te măriți*,—spunea ea fetei,—*ești săracă și nu trebue să faci moșturi. Dac'ar fi pe ales n'așî zice...., ia pe cine 'ți place.... Așa'i soarta noastră a femeilor, n'avem ce*

Digitized by Google

face; măritându-ne trebue să ne gândim la traiŭ nu la dragoste».

Fata se cam împotrivea: un mic simț de demnitate părea că se deșteaptă într'însa față de hotărârea neomenească a mameĭ sale, care voia s'o mărite cu sila. Alesul feteĭ era Iorgu Bută. Muma dedese feteĭ oare-care teoriĭ despre tandrețe cuceritoare, pe care fata le aplică atuncĭ când rămâne singură cu stângaciul și naivul viitor soț.

Scena când Zulniea și Iorgu se găsesc singurĭ, față în față, este de un rar efect comic. Intr'ênsa autorul dovedește mult spirit de observațiune și finețe psihologică.

Tineriĭ se logodesc. In vremea aceasta, Zulniea primește o scrisoare din partea luĭ Turel Tasachi, fiul luĭ Grigore Tasachi, mare proprietar și senator. Turel Tasachi învață la Paris, adică *toacă* pe *papa* la Paris, și dă marĭ probe să întreacă pe tatăl sĕŭ în nebuniĭ și mișeliĭ de tinerețe. Scrisoarea luĭ zăpăcește mințile feteĭ. Ea arată scrisoarea mame-seĭ, și împreună fac planul să atragă pe fe-

Digitized by Google

ciorul bogat în cursă. Ei își dau întâlnire, din care lese o consecință *grea* pentru biata fată și o simplă mustrare din partea boerului pentru strengarul de Turel, care e trimes fără întârziere la Paris.

Situația se încurcă. Muma Zulniei încearcă să se plângă lui Grigore Tasachi de purtarea fiului său, dar bătrânul îi făgăduește să intervie pe lângă puternicii zilei pentru a reda funcțiunea bărbatului său și să caute a înlezni «avansarea celui de la tribunal». Cel de la tribunal este Iorgu Bută cu care se hotărește, în sfîrșit, a se căsători Zulniea.

Acesta ar fi sfîrșitul logic și firesc al piesei. D. Morțun însă ne surprinde, la finele piesei, cu spânzurarea lui Sandu Hîncu, din cauza unei certe ce o avusese cu femeia sa. Ori cât ar reeși din această ceartă suferințele, umilința și desperările pe care el le îndurase în tot timpul de când trăia cu această femeie, totuși hotărîrea lui bruscă de-a se sinucide, tocmai în acele împrejurări, mi se pare nenaturală. Dar chiar naturală

Digitized by Google

dacă ar fi, spânzurarea lui Hîncu, la sfîrșitul pieseĭ, este o întâmplare cu totul deosebită de acțiunea intimă a pieseĭ, care poate lipsi, căcĭ ea strică mult din efectul logic al lucrăreĭ întregĭ.

Autorul a pus în gura personagelor limbagiul lor particular. Acest limbagiu, vorbit de actorĭ talentațĭ, ar produce mult efect comic. Cu toate acestea se găsesc în acest limbagiu unele cuvinte atât de triviale, că autorul ar fi trebuit să le înlăture. Asemenea cuvinte, ne slujind să ne dea expresia unuĭ moment psihic, ele sunt un prisos ordinar, și întrebuințarea lor este o greșeală.

In general, această schiță dramatică pune în lumină un spirit de observație larg și une-orĭ pătrunderĭ fine de psiholog. Prin această schiță autorul pare a ne făgădui alte lucrărĭ și maĭ marĭ, și maĭ de valoare. Numaĭ de s'ar ține de vorbă.

Digitized by Google

N. NICOLEANU

Din familia poeţilor noştri, carĭ au părăsit această lume tocmaĭ în splendoarea înflorireĭ vîrsteĭ şi talentuluĭ lor,— sumbra figură a luĭ Nicoleanu pare a se deosebi într'un relief maĭ luminos. Este adevĕrat că 'n jurul numeluĭ sĕu nu s'a prea făcut zgomot, amintirea morţeĭ sale nu s'a apoteozat nicĭ de guvern, nicĭ de naţiune; iar pe mormântul sĕu, cine ştie dacă va fi crescând vr'o floare,—ce este o emblemă sfântă pe groapa unuĭ poet. El a trecut ca un trubadur pribeag şi melancolic,—ca un trubadur al inimeĭ sale.

El n'a fost un artist de ceĭ îngrijiţĭ şi pasionaţĭ de artă, muncind fără obosire să inoveze, să conceapă creaţiunĭ

Digitized by Google

de-acelea, cari zguduĭe spiritele uneĭ epocĭ, statornicesc bazele uneĭ școlĭ, unuĭ curent; cari produc revoluțiunĭ și evoluțiunĭ în republica arteĭ. Nu, Nicoleanu nu s'a ivit înregimentat în vr'o divizie literară; nu s'a manifestat cu sisteme și teoriĭ; — el a fost un cântăreț singuratic și firesc, care, — dacă l-aĭ fi întrebat pentru ce cântă, — țĭ-ar fi răspuns cu aceste versurĭ din plângătoarea limbă a luĭ *Lamartine:*

. . . . . Demande à philomèle
Pourquoi durant les nuits sa douce voix se mêle
Au doux bruit des ruisseaux soux l'ombrage roulant;
Je chantais, mes amis, commn l'homme respire,
Comme l'oiseau gémit, comme le vent soupire,
Comme l'eau murmure en coulant...

S'a zis de Lamartine că el a fost poet maĭ mult prin instinct. Vedea spre pildă, un arbore, la umbra căruia legase cu inima uneĭ copile un vis naiv și dulce de adolescent; sau revenea pe lângă malurile unuĭ lac, de care se aninau clipele uneĭ fericirĭ sau durerĭ stinse, —și atuncĭ,— nu se putea alt-fel, — figura poetuluĭ se nuanța de umbra uneĭ contemplațiunĭ meditativă, sufletul sĕu se încălzea la

Digitized by Google

flacăra amintirei, imaginațiunea lui visa, și, — fatalmente, — această stare psihologică trebuia să se concretizeze în versuri, pe un petec de hârtie.

Nicoleanu se apropie de această natură lamartinistă.

Firește că nu caut să învederez o asămuire desăvârșită între temperamentul poetului francez și-al lui Nicoleanu,— aceasta ar însemna că nu știu aprecia marea deosebire ce egzistă între amândoi, — dar întru cât privește izvorul sufletesc al poeziei, și la unul și la altul, curge natural, duios, vag, puțin monoton.

Poeziile lui Nicoleanu au, mai înainte de toate, tocmai acel «*ceva*» reflectat din sufletul poetului, care 'ți dă culoarea pură a simțimêntelor lui. El nu e un artist meșter. Nu 'l veți surprinde căznindu-se să 'și ecsagereze simțirea, să 'i dea o vibrație mai pesimistă, în cadrul unei forme sculptural cioplită. Poezia lui Nicoleanu este caldă, plângătoare, firească, sugestivă. Câte-o dată, par'că o vezi agitată, or puțin sceptică;

Digitized by Google

dar nicĭ o dată dusă până 'n adâncimea pesimistă a mult admiratuluĭ Eminescu.

Un alt punct de remarcat iarăşĭ maĭ este faptul, că pe când la ceĭ maĭ mulţĭ poeţĭ aĭ noştri, — chiar şi în Eminescu, — se resimnte oare-cum influenţa poeţilor sau filosofilor străinĭ, în Nicoleanu absolut nicĭ o înrîurire nu relese, cu toate că poetul era unul din oameniĭ citiţĭ aĭ epocel sale. Nicoleanu este decĭ un temperament de poet cu totul original în literatura noastră.

Poeziile sale — puţine la numĕr, — cuprinse între copertele unuĭ volum foarte simplu şi modest, par a se contopi, sau a se lega într'o unitate intimă în poema: *O iluzie pĭerdută*, ce este capul sĕu de operă. Ea a rĕmas în literatura românească, tot ca «*Sburătorul*» luĭ Eliade, «*Vara la ţară*» a luĭ Deparaţeanu; «*Ruinele Târgovişteĭ*» ale luĭ Cârlova.

In adevĕr, tot ce Nicoldanu visase maĭ frumos, aspirase cu maĭ mult foc, se întrupase într'o iluzie, luase forma unuĭ ideal.

Digitized by Google

Această iluzie, acest ideal a fost o femeie. — Femeia! tot d'auna femeia!.....

Se înțelege: poetul nu este un burghez care să tindă la cucerirea banului prin toate mijloacele; nu este un ambițios care visează un portofoliu de ministru; nu este o mediocritate *practică*, mulțumită de sine și de alții; poetul iubește o femeie, — un univers pentru el;—și iată cum o simte, cum o vede, cum i se pare:

Intr'a nopței melodie credeam vocea ta divină,
In senin priveam albastrul ochiului tău gânditor,
In surîsul aurorei chipul tău plin de lumină,
Si 'n parfumul dimineții respirarea ta de-amor.

Nu este aceasta un univers?

Aĭ crede, cu toate acestea, că poetul n'a iubit în femeie de cât frumusețea. Atunci am fi fost poate în fața unei pasiuni trecătoare.

Dar nu, poetul a vrut o femeie bună, simțitoare, sinceră: un înger, — dacă femeile pot să fie îngeri!

Nu știaĭ c'o mână cată altă mână să 'ntâlnească,
Și simțirea altă soră de care să se lipească,
Și că omul osândit,

Digitized by Google

Presimțind a suferințeĭ și-a furtunelor turbare,
Caută maĭ dinainte o lumină de scăpare,
Intr'un port maĭ liniștit.

Dacă această iluzie ar fi rĕmas veĭnic în orizontul eĭ albastru, de sigur că nicĭ o dată fruntea poetuluĭ nu s'ar fi înorat subt o negură de decepțiunĭ amare, carĭ i-au zdruncinat toată vĭața.

O iluzie pĭerdută,—l-a pĭerdut:

Patru anĭ mĭ-am plâns destinul și mĭ-am blestemat simțirea,
Patru anĭ mĭ-a fost legată libertatea și simțirea
D-al tĕu pas amăgitor!

In «*Venere și Madonă*» a luĭ Eminescu, întâlnim aceĭașĭ plângere, aceĭașĭ decepționism de femeĭe. Poetul îșĭ blestemă iubita sub cele maĭ crude învinuirĭ. Dar de o dată, îșĭ oprește mânia,—și din nou, în ecstazul adorațiuneĭ, o o ĭartă și o roagă să uĭte învinuirea luĭ «crudă și nedreaptă».

Aceasta arată caracterul luĭ Eminescu blând și ĭertător.

«*Iluzia pĭerdută*» însă, se sfîrșește cu un țipăt suprem de durere și ură:

Adio, dar lung adio, lung și fără revedere!
Așĭ dori, femeĭe crudă, nicĭ l'a douĕ înviere
Să nu te maĭ pot vedea!

Digitized by Google

Ce contrast izbitor între sfîrșitul «*Venerei și Madonă*» și «*Iluzii pierdute!*»

Nicoleanu n'a fost nici satiric, ca cel puțin să 'și poată *rîde* de femeie, așa cum a făcut Eminescu, în satira IV. El n'a știut de cât să iubească și se blesteme, când a fost înșelat.

Câte-o dată numai, când își reamintește fericirile iubirei trecute, pare că se înfioară la gândul că e uitat de tot, că e un nenorocit străin și fără parte: — și atunci:

Să nu părăsești iubirei jalnica mea suvenire!
Mai adu-ți, adu-ți aminte,—căci la singura gândire
C'așI putea, uitat de tine, prin lume să rătăcesc, —
Simt că mintea mi s'ar pierde, desperarea m'ar 'nvinge...

Așa a și urmat: tristul sfîrșit al poetului se știe de toți.

Acea «iluzie» era *lumea năuntrică* a poetului; când ea s'a distrus, el s'a văzut rătăcit și pierdut în *lumea din afară*

Trecând la o altă coardă a poeziilor lui Nicoleanu, vedem că el a fost încă un om superior prin virtuțile și simțimintele sale nobile. El a plâns pe cel

Digitized by Google

nenorocit, pe cel mizer, și a biciuit pe conrupătorĭ, pe viţioșĭ, pe tiranĭ. A înfierat pe curtezana «vilă și tîrîtoare», și a cântat în versurĭ de o duĭoșie mișcătoare pe copilele căzute din iubire, sau sărăcie. Poemele: «*O victimă*» și «*Agonia dreptuluĭ*» vorbesc cu elocinţă în sensul acesta.

El este unul din suveranĭĭ noștrĭĭ în imperiul inimilor.

Digitized by Google

MARIA P. CHIȚU

La intervale depărtate, D-na Maria P. Chițu a publicat două părți din «*Divina Comedie*»: *Infernul* și *Purgatoriul*. — Amicii, cât și cei cari au urmărit cu interes aceste lucrări îndelungi, așteaptă acum: *Paradisul*. Apariția volumelor sus numite au avut caracterul deplin al unor evenimente literare, lipsite de zgomot și reclame, neîntâmpinate de fanfarele critice,—ci liniștite, aproape modeste, dar de o modestie ce'și avea măreția ei. Este de prisos să mai amintesc ce admirații a deșteptat, traducătoarea în Italia, printre fanaticii lui Dante, și câte omagii, câte onoruri i s'au adus,—în cât numele său, puțin cunoscut aici, se ilustrase deja acolo!

Digitized by Google

Dar de sigur, nu gloria, — independentă tot d'auna de voința noastră, — a ispitit talentul și munca D-neĭ Chițu pentru așa de îndelungă și grea lucrare.

Și apoĭ, a visa gloria într'o țară unde Bolintineanu și Eminescu au murit în spitale, e o nebunie amară—în fața căreĭa o femeie înțeleaptă ar zîmbi trist.

Răbdarea și pasiunea însă cu cari D-na Chițu urmărește de anĭ întregĭ nemuritoarea epopeĭe a luĭ Dante, au o delicată și profundă expresie psihologică. D-na Chițu are pentru marele poet o nesfîrșită admirație, ce pare a se concretiza în forma unuĭ cult intelectual.

Admirația, în literatură și artă, are felurite și complicate manifestărĭ. Ea este în general expresiunea uneĭ adâncĭ uĭmirĭ sufletești, pe care ți-o produce o carte, un tablou, o statuĭe, o bucată muzicală etc. In unele cazurĭ însă, ea nu are numaĭ caracterul uneĭ simple senzațiĭ; atuncĭ admirația devine un sentiment profund, o pasiune. Artistul pe care îl admirĭ în acest fel ia aspectul uneĭ ființe aproape divină, și din sufle-

Digitized by Google

tul tĕŭ îĭ facĭ un altar; iar opera luĭ e o lume în care tu trăĭeștĭ cu creatorul eĭ într'o adoraţiune și înţelegere intimă, și par'că învăluită de nu știu ce misticism voluptos.

O asemenea admiraţiune adese-orĭ e un semn ce relevează o taĭnă a sufletuluĭ. Căcĭ pentru a cunoaște o fiinţă omenească, trebuĭe observată în toate, și maĭ ales,—spune Maurice de la Sizeranne,—«dacă o găseștĭ cu o carte în mână, uĭtă-te peste umerĭ, vezĭ ce citește, și maĭ cu seamă ce *recitește*; titlul capitoluluĭ, ce ĭ place maĭ mult; părţile unde se oprește maĭ mult pentru *a cugeta* sau *a visa*».

Dar e întrebarea: ce cauză produce acest fel de admiraţie? Să fie numaĭ valoarea estetică și artistică a uneĭ opere? Nu. Aceĭa ce apropie atât de mult sensibilitatea și toată natura noastră psihică de o operă artistică, este înainte de toate, caracterul moral și psihologic al aceleĭ opere care este maĭ familiar sentimentelor și cugetărilor noastre.

«*Meditaţiunile religioase*» ale luĭ

Digitized by Google

Lamartine sunt pentru multe suflete pioase și încălzite de credință, un fel de Evangelie lirică, a căreĭ cetire le înalță în extazurĭ de o melancolie fermecătoare. Un adolescent sensual, sceptic, înzestrat de-o imaginație timpurie și puțin morbidă, va savura «*Les fleurs du Mal*» ale luĭ Baudelaire cu un deliciu brutal și rafinat. Exemplele în acest sens s'ar putea înmulți și dezvolta pe o scară cât de întinsă.

D-na Chițu a întrupat admirațiunea sa pentru Dante într'o formă literară: traducându'l. Traducerea d-sale nu se mărginește a se arăta ca o frumoasă lucrare de talent. Felul de-a admira dupe cum am arătat maĭ sus îșĭ are farmecul sĕŭ. Sunt diferite manĭere de-a gusta operile literare: traducerea,—când autorul este străin,—este una din acele manĭerĭ. Din acest punct de vedere judecat, traducerea este o plăcere delicată, un lung șir de emoțiunĭ simțite, lângă o masă de lucru, într'un cabinet intim și singuratic, sub liniștea prietenoasă a orelor de noapte.

Digitized by Google

Prin aceste voluptăți intelectuale, adese-ori, ne îndulcim și ne facem mai aristocratic visul vieței.

Ele ne feresc de multe din trivialitățile și deșertăciunile egzistenței. Cugetarea, când nu'și găsește mediul ei în lumea exterioară, se egzilează în artă.

Admirația este dulce ca și iubirea. In familia admiratorilor, cum i-am definit în aceste câte-va rînduri psihologice, figura D-nei Chițu are un profil simpatic și care la rîndul său inspiră— admirațiune.

Digitized by Google

Digitized by Google

Mihail Zamfirescu

Admirabilul critic francez Jules Lemaitre, vorbind despre Octave Feuillet, își aduce aminte că în vîrsta adolescenței romanele bătrânului academician îi fermecau imaginațiunea și sentimentalismul egzaltat, ce 'l stăpâneau la epoca anilor tineri și visători. Și această amintire pare că varsă în călimările criticului cerneala simpatiei și bunevoințe cu care își propune să studieze operile romanticului scriitor.

Deschizndu-mi pe masa de lucru volumul poetului Mihail Zamfirescu, mi se deșteaptă în minte suvenirul anilor de student. Versurile acestui poet făceau pe atunci deliciul orelor de limba greacă și latină, ai căror profesori, —

Digitized by Google

două mumiĭ..... care nu erau cel puțin egiptene,—stau cu totul departe de știința de-a te predispune către limbile lor moarte. Și în locul lor, poetul Zamfirescu mĕ fermeca, îmĭ da aripĭ. Această amintire îmĭ deschide plăcerea de a vorbi de poet într'un fel intim, familiar și din toate punctele de vedere simpatic.

Mihail Zamfirescu este o figură interesantă în literatura noastră. Nu este un cugetător, nu este un filosof, dar în în general maĭ toate poeziile sale gravitează într'o atmosferă de originalitate.

Recitând din nou volumul sĕu, am descoperit calităţĭ ne zărite pentru un cititor superficial. Și două din aceste calităţĭ sunt, cea d'întâiŭ: o vĕdită emancipare de subt școala, sau maĭ bine zis curentul *elegiac*, de care Dumitru Bolintineanu a abuzat atât de mult și ce înbolnăvise aproape pe maĭ toţĭ tinerĭ din epoca sea; a daua calitate este absoluta lipsă de poeziĭ patriotice, vecinica banalitate a celor maĭ mulţĭ poeţĭ din generaţiunea trecută.

Aceste două calităţĭ, printre altele,

Digitized by Google

constituesc, — dupe mine, — o favorabilă însemnătate pentru poet.

In adevĕr, D-niĭ autorĭ aĭ manualelor de poetică română, deosibesc din trunchiul poezieĭ și ramura numită *elegia*. Elegia este un gen plângător, duios, semănând maĭ mult a jale, de cât a durere. Eu unul mărturisesc că nu prea am multă înclinare pentru acest gen. Imĭ place, dar nu mĕ mișcă profund, nu mĕ face să simnt și să cuget îndelung, citind o bucată elegiacă. Atuncĭ însă când un scriitor exagerează această notă, mĭ-e cu desĕvârșire nesuferit. Din această cauză poate Bolintineanu e adeseorĭ ne gustat în elegiile sale. Intr'o elegie inima e sfârșită, bolnavă; nu energică și elocintă, cum ar fi subt neastâmpărul uneĭ dureri, uneĭ pasiunĭ marĭ. Singurul Lamartine a dat elegieĭ o înălțime lirică escepțională. Dar să ne grăbim a o spune: *Lamartiniĭ* sunt rarĭ.

Poezia patriotică mi se pare cea maĭ ușoară și cea maĭ banală gamă în literatură. Ce este maĭ lezne de cât

Digitized by Google

să puĭ la un loc: *patrie! eroĭ! stindarde! sânge roman! străbun! Plevna* și *Griviţa!*..... toate acestea amestecate cu puţin entusiasm, pentru ca să scoţĭ gata o odă patriotică. Și cred că maĭ în nicĭ o parte nu s'a făcut maĭ larg abuz de cântece resboinice ca pe la noĭ. Printre alte cauze, aceasta vine și din sărăcie de cugetare, din sărăcie de cultură. Pentru genul patriotic mărturisesc că am foarte puţin gust. Și socotesc că afară de *legendele patriotice* ale luĭ Bolintineanu și unele din ale luĭ Alexandri, scrise cu prilejul rezbeluluĭ Româno-Turc, în colo tot ce s'a scris în acest sens e o pleavă de nimicurĭ pe care timpul le va spulbera, maĭ târziu sau maĭ curând.

Poeziile luĭ Mihail Zamfirescu s'ar putea deosebi în douĕ categorĭĭ: 1: liricile în care și-a cântat feluritele sale simţirĭ; 2: baladele, legendele și poemele, de cari o mare parte a volumuluĭ e plină.

Liricile sunt aproape toate consacrate iubireĭ. Aceste poezĭĭ sunt maĭ mult niște

Digitized by Google

cântece, niște armonii simple, izvorâte nu dintr'o simțire nemărginită și veĭnic în neliniștile patimeĭ, dar gentile, firești și ce puteau să îmbete sufletul uneĭ femeĭ. Un cer cu lună, o vale cu șoapte de izvoare, cu ciripirĭ de paserĭ, un colț de natură în sfârșit, erau pentru poet locurĭ ce sugeraŭ în simțirea luĭ dorința de a iubi, de a'șĭ chema iubita în fermecătoarele, în caldele, în dulcile sînurĭ ale natureĭ. Și i-se pare chiar că acolo unde el iubește și natura iubește. O! înșelătoare dar neprețuite iluziĭ ale inimeĭ!....

Auziț'l:

Când totul se 'ncântă
De-o sfântă
Visare de-amor,
De ce în plânsoare
Tu oare
Inecĭ al eĭ zbor?

Și în altă parte:

Până când unda dulce șoptește,
Vino cu mine, iubita mea,
Căcĭ tinerețea ce ne zîmbește,
Trece ca ea!

Și iarășĭ:

Digitized by Google

Şi de când mĭ-aĭ surîs mie
Cerul nu maĭ e 'norat,
Steaua nopţiĭ e maĭ vie,
Aĭerul maĭ parfumat.

Este de netăgăduit că dupe aceste versurĭ, luate la întâmplare, se poate uşor judeca uşurinţa poeziilor de dragoste ale luĭ Zamfirescu. Ele abia dacă sunt ca niște suspine și zîmbete ale uneĭ inimĭ maĭ mult calmă de cât pasionată, maĭ mult veselă de cât tristă. Dar și aceste versurĭ au melancolia lor. Există poezie adevĕrată fără melancolie? se întreabă un poet francez.

Iubita poetuluĭ care era fericirea și idealul vieţeĭ sale a murit. E așa de nestatornică fericirea!.... Și iată'l cum plânge:

Bate vântul şi cu sine
Duce frunzele în zbor,
Steaua nopţilor senine
E 'nvălită într'un nor!

Vêntul sereĭ altă dată
Mĭ-aducea cântecul sĕu,
Şi din cer luna-amorată
Surîdea visuluĭ mcŭ.

Fără ea, pe căĭ străine
Azĭ mĕ pĭerd în lungĭ veghĭerĭ,
Şi trăĭesc, — dar port în mine
Un deşert plin de durerĭ.

Digitized by Google

Poetul însă s'arată adese orĭ lipsit de credinţă în femeie. Şi par'că l-aĭ ghici că în adâncul sufletuluĭ avea scris faimosul cuvênt al luĭ Hamlet: «*Slăbiciune*»!.... *acesta este numele tĕu femeie*»!.... Poemele: «*Irena*» şi «*Nocturna*» arată îndestul ŋestatornicia şi amăgirea iubireĭ de femeie. Dar maĭ ales această sarcastică strofă din poezia «*Somnulenţa*» ce este admirabilă:

Femeile şi ele sunt tot aşa frumoase
Dar tot aşa perfide ca 'n timpurĭ fabuloase,
Candoarea şi constanţa.... un vĕl aeriform!
Surîsul lor adesea îl sorb în voluptate,
Dar când încep a'mĭ spune de-amor, de-eternitate,
Adorm..... şi dorm..... dorm!....

Poate că tocmaĭ acest şcepticism uşor a scăpat inima poetuluĭ din adâncurile pasiunilor marĭ. Am spus-o şi maĭ repet: Zamfirescu nu e un filosof, un cugetător. Un poet filosof chiar din acest şcepticism ar fĭ putut să ne cânte şfâşierile inimeĭ când e stăpânită de necredinţă.

Genul fantastic al baladelor şi legendelor, Zamfirescu l-a întrebuinţat mult şi adese-orĭ cu succes. Unele din ele

Digitized by Google

servă mai mult ca fund scenic ale unei clare și grave realități. Printre acele se poate citi mai ales: «*Balada Draculuĭ*». Pe când alți poeți aŭ glorificat atrocitățile rezbeluluĭ, au coronat cu imnurĭ pe suveranii rezboinicĭ, au cântat triumful omoruluĭ, — el, din potrivă, satirizează această măcelărie omenească, înfățișând-o cu culorile eĭ monstruoase și grozave:

Când regiĭ dupe masă nu pot să doarmă bine
Eĭ dau representațiĭ ce se numesc rezbel,
Și pun două popoare să lupte între sine
Cu arme ce dau moarte, le 'mping către măcel.
. . . . . .
. . . . . .
Orchestra întonează un cânt de bărbăție
Și tunul zvîrle bombe ce zboară săcerând
Victima ce 'n țărînă se 'nclină 'n agonie,
Se strâmbă de durere, ecspiră blestemând.

Nu prețuĭesc oare de zece orĭ mai mult aceste versurĭ de cât toate «patrioticile» barzilor noștri rezboinicĭ? Și nu sunt ele mai morale, mai omenești? Ce vor sugera ele în mintea omuluĭ? De sigur, oroarea și dezaprobarea acestor fatale teatrurĭ de încăĭerărĭ, armonizate de spazme și vaĭete, înroșite de

Digitized by Google

sânge și ce aduc atâta mizerie și ruină. Și nu te fac ele încă să gândești la acea frăție universală când numai știința, artele și munca vor trebui să fie eternii suverani ai umanității? Câte gânduri bune și ideale nu'ți ocazionează asemenea corecte și bine cugetate versuri!.... De aceia poetul despre care vorbim, merită admirațiunea urmașilor și cade să ocupe un loc demn în literatura noastră.

In «Balada Nebunilor» este iarăși fondul unui realism învăluit în cadrul fantasticului. Aci e vorba de un fel de Neron modern care vrea să pue finalul tiraniei și corupțiunelor sale printr'o distrugere supremă a bogăției, femeilor, legilor și paraziților sei. Și în vreme ce el făcea acest plan, alergând pe uliță, mulțimea înfuriată îl trimetea la ospiciu. In acest nebun, eu unul, intrevĕd lumea mișeilor, tiranilor și ecsploatatorilor, sub care geme o plebe așa de numeroasă și așa de nenorocită.

Printre poeme, «Cerșetorul» e un mic cap de operă. Cei carî din colegii mei de Liceu vor citi aceste rînduri, își vor

Digitized by Google

reaminti satisfacţiunea ce le-o dam odinioară, recitând această bucată, de pe catedră, cu voce tare şi declamatoare.

In adevĕr, acest plâns al desmoşteniţilor din poema luĭ Zamfirescu, ne îndemnă chiar să facem o chietă pentru un cerşetor ce'l întâlnirăm într'o zi pe uliţă. Bătrânul primi un pumn de gologanĭ şi această caritate îl încremeni de bucurie, în cât abia putu articula câte-va mulţumirĭ.

Inainte de a sfârşi, voiŭ maĭ adăoga câte-va aprecierĭ şi asupra formeĭ din poeziile luĭ Zamfirescu. Ea nu are o armonie caracteristică, cum ar fi de egzemplu a luĭ Eminescu; adese-orĭ e plină de neologisme şi cuvinte ce par a fi fost create de Bolintineanu. Cu toate aceste nu e o formă greoaĭe, silită şi neînţeleasă. Şi deja lipsa acestor defecte constitue o calitate.

In fine, Mihail Zamfirescu este un poet care se *citeşte*.

Digitized by Google

Lazăr Şaineanu

Cartea,—despre care voiŭ vorbi maĭ la vale,—a avut o ciudată sugestie asupra mea. Citind-o în liniştea odăiĭ mele, seara, mi-am reamintit aniĭ meĭ de student. Mi se părea că învĕţ o lecţiune, că 'mĭ împlinesc o datorie de şcolar, subt farmecul lenevos al nopţeĭ, care te împinge maĭ mult către visurĭ de cât către învĕţătură. Dar teama că a douĕ zi voiŭ da ochiĭ cu profesorul neîndurat şi puţin amabil cu lenea şi visurile mele, îmĭ risipea aĭurările imaginaţieĭ, îmĭ statornicia atenţiunea minţeĭ pe pagina cărţeĭ unde sta fixată chinuitoarea lecţie.

O! aniĭ meĭ de-atunci!... Camaraziĭ meĭ împrăştiaţiĭ pe nenumĕratele cărărĭ

Digitized by Google

ale vieței,—unii uitați, alții morții! Banca mea vechie!.... Proverbialele mele absințe la limba lui Sophocle! Cum vedeți, de la început m'am împrietenit cu opera didactică a D-lui Lazăr Șăineanu, care poartă ca titlu: *Autorii români moderni.*

Operile didactice însă nu se judecă cu inima, vor zice unii. Poate că se înșeală, și cu atât mai mult cred ast-fel cu cât în toată lucrarea D-lui Șăineanu este o atmosferă intelectuală aleasă, o familie de scriitori cari aŭ scris cu multă inimă. Și de ce să nu cred că însu-și autorul, în culegerea de modele din autorii români, nu s'a călăuzit de unele sensibilități și gusturi ale inimei cari conduc adese-ori, în fondul unei producerî literare saŭ artistice, mai just de cât spiritul? Cu toate acestea o analiză rece și dreaptă se impune prin însăși importanța, în sine, a unei lucrări de asemenea natură.

Cartea aceasta are caracterul unei antologii românești. Incercări de felul acesta s'aŭ mai făcut, dar tot-d'auna fără

Digitized by Google

un deplin succes. Trebuĭe să recunoaștem, că în cele maĭ multe cazurĭ, cărțile didactice sunt maĭ mult niște calculate afacerĭ de librărie. Profesorul care se hotărește să dea la lumină o lucrare didactică, se preocupă maĭ puțin de materialul intelectual de cât de câștigul bănesc ce il-ar putea aduce o ast-fel de lucrare. Așa că nu rare orĭ această tendință conduce chiar la neonestităților literare, cu alte vorbe la plagierĭ, după cum a avut prilejul s'o dovedească în atâtea rânduri interesanta revistă din Iași: *Contemporanul*.

Opera D-luĭ Șaineanu face o fericită abatere de la această regulă după cum va reeși din cercetarea de față.

Autorul ne prezintă în cartea sa cele maĭ ilustre figurĭ din familia noastră de poețĭ și prozatorĭ. Fie-care scriitor, în parte, are o scurtă notiță biografică-critică și câte-va modele din operile sale.

De la autorul uneĭ asemenea lucrărĭ se cere o vastă cunoștință a literaturei țăreĭ sale, un spirit critic fin și pătrunzător și un gust estetic ales. D-l Șai-

Digitized by Google

neanu a încercat să fie ast-fel. D-sa nu s'a mărginit a ne da câte-va note și date biografice, ci chiar aprecieri critice. In această privință d-sa a izbutit uneori să ne dea unele note critice pline de justețe, altele încălzite de o nuanță de emoțiune sinceră, cum este aceia consacrată uitatului poet Cârlova; altele însă sunt cu desăvârșire incomplecte și superficiale, cum sunt acele privitoare la Veronica Micle, de la Vrancea și alții. De eczemplu despre Veronica Micle autorul nu ne spune de cât că *«e născută în Iași»* și că *«a scris o serie de poezii destul de reușite cari apărură în volum cu doi ani înaintea morței sale»*. Aceasta este o notă critică menită să dea unui școlar ideie despre versurile poetei? Eŭ cred că nu. D-sa putea să ne spue ceva despre caracterul liric al acestor poezii, cât și despre forma lor. Acest laconism mi se pare cu desăvârșire greșit. Tot în acest sens, D. Șaineanu mai păcătuește prin aprecierea prea deasă a operilor unui scriitor dupe vederile altor critici. So-

Digitized by Google

cotesc că ar fi fost mai bine ca D. Şaineanu să nu fi aplicat, în aceste notiţe critice, de cât propriile sale vederi. In această manieră s'ar fi întrevĕzut mai clar personalitatea de critic didactic a D-luĭ Şaineanu.

O altă lacună,—şi poate cea mai mare —este lipsa unor scriitorĭ însemnaţi, pe care autorul a uitat să 'ĭ pună în cartea D-sale, saŭ 'ĭ-a înlăturat cu dinadinsul. Şi într'un caz şi într'altul, lacuna aceasta este gravă. In adevĕr, D. Şaineanu ne spune în prefaţa cărţeĭ că n'a colecţionat de cât figurile scriitorilor în deobşte recunoscute. Dar ce însemnează recunoaşterea în deobşte a unuĭ scriitor? Este ea o apreciere supremă, dreaptă şi desăvîrşită? Câte mediocrităţi recunoscute de obşte şi câte talente ignorate! Ah! ce bizară e gloria aceasta! Eminescu scrisese anĭ întregĭ şi abia câţi-va prietenĭ îĭ citeau poeziile. Când poetul îşĭ pĭerdu minţile, obştea 'l recunoscu. Târzie şi tristă glorie! Autorul trebuia să ţie seamă de relativitatea acesteĭ recunoaştere a obşteĭ.

Digitized by Google

In cartea D-sale suntem foarte surprinși de lipsa unor autorĭ ca D-niĭ Gheorghe Sion, Ionescu Gion, Th. D. Speranță, Duiliu Zamfirescu, Petrino, Mihail Zamfirescu și alțiĭ. Aș fi dorit să văd în D-l Șaineanu un judecător simpatic și drept, care să dea locul cuvenit fie-căruĭ scriitor român care a adus un prinos de muncă la dezvoltarea literaturei noastre.

Și lucru curios, D-l Șaineanu nu poate fi învinovățit de lipsă de gust literar. Din potrivă, cartea D-sale conține cele maĭ admirabile modele din scriitoriĭ noștri. Se vede bine că autorul a depus o atențiune și plăcere rară în grijea de-a alege tot ce putea fi maĭ distins.

In acest sens, lucrarea D-sale, până acum, este cea maĭ bună. Ea are chiar aspectul uneĭ colecțiunĭ de bucățĭ de versurĭ și proză, interesantă nu numaĭ pentru un școlar, ci și pentru un cititor cult și de gust.

Digitized by Google

M. GUYAU

Omul, căruia aparţine acest nume, întruneşte în el treĭ marĭ individualităţĭ intelectuale: filosof, estetician şi poet. Moartea îl răpi la treĭ-zecĭ şi treĭ de anĭ!... Şi pe când la această vîrstă, alţiĭ abia întrevĕd orizonturile depărtate ale glorieĭ, el este deja ajuns pe o culme înaltă de nemurire, către care privesc cu respect şi adoraţiune o lume vastă de admiratorĭ.

In adevĕr, Guyau, — ca şi Taine, ca şi Renan, ca şi Henri Béyle, şi alţiĭ din aceĭaşĭ familie de cugetătorĭ profunzĭ şi sensibilĭ, — are astă-zĭ, chiar printre cititorĭ românĭ, adevĕraţĭ adoratorĭ, carĭ îĭ citesc şi îĭ gustă operile cu un nesaţiu nepotolit. Profesorĭ de cursurĭ

Digitized by Google

superioare liceale îl recunosc ca unul dintre cei mai științifici esteticiani, și multe din teoriile sale asupra artei sunt expuse elevilor cu o putere de convingere sugestivă. Tinerii cari se ocupă serios cu literatura îl ridică mai presus de mulți filoxofii moderni; iar cei cari i-au văzut portretul, în fruntea uneia din scrierile sale postume, — chip de blond cu doi ochi par'că ar fi de femeie: dulci și melancolici; cu frunte lată, peste care ar pluti nu știu ce abur invizibil de viscugetare, — aceia, — și aici poate mărturisesc un simțimênt mai mult personal, — simnt o durere adâncă pentru aceste capete geniale consumate așa de timpuriu de propiul lor geniu.

D-l Alfred Fouillée, — amicul și comentatorul său, — ne spune într'o schiță biografică despre dânsul că, până în cele din urmă momente, păstrase seninătatea de suflet a unui martir în fața morței. Această resignație este una din teoriile sale asupra vieței, — un fel de pavăză mai puternică în potriva loviturilor pe cari ți le dă soarta și oamenii.

Digitized by Google

Fără resignațiune, omul devine un revoltat, un desnădăjduit, sau un pesimist. Vom vedea că acesta este unul din fondurile principale ale poeziilor sale asupra cărora încerc să notez câte-va impresiuni și reflexii.

Vom vorbi dar numai de Guyau, poetul.

Toate versurile sale se coprind într'un volum de 200 de pagini, sub titlul simplu: «Vers d'un philosophe».

Guyau este un poet cugetător, un poet filosof, — ca și Sully Prudhomme, ca și M-me Louise Ackermann, ca și Eminescu, la noi. El vrea, mai înainte de toate, poetul să fie om. Jongleorii și scamatorii de rime sunătoare, de versuri miraculoase, ca Théodore de Banville, Gauthier sau toți acei artificiali nebuloși cari se numesc decadenți, îi sunt cu desăvârșire nesuferiți și nu le îngăduie în templul poeziei nici un altar, pe care să 'și jertfească prinoasele religiunei lor artistice.

Adevărata poezie are ca fond: cugetările și simțirile adânc cugetate și sim-

Digitized by Google

ţite; iar forma nu trebuĭe să fie de cât expresiunea lor justă şi logică. «Simţul cel maĭ profund aparţine adese-orĭ cuvintelor celor maĭ simple».

Când deschidem dar volumul de versurĭ al acestuĭ poet, trebuĭe să găsim o oră bună de liniște şi atenţiune a minţeĭ. Guyau nu este poetul care să ne încânte cu câte-va strofe gingaşe, uşurele; să ne omoare puţină vreme cu câte-va delicĭoase armoniĭ de versurĭ, — cum buneoară ar fi la noĭ Teodor Şerbănescu, Matilda Poni sau alţiĭ. Pe Guyau îl citim ca să cugetăm, ca să filosofăm.

Alt-fel, la ce bun zadarnica muncă a versurilor?

Quel est donc ce caprice étrange, ô ma pensée,
De quitter tout à coup les grands chemins ouverts,
Et de venir ainsi, palpitante et froissée,
T'enfermer dans un vers?

Care e această iresistibilă putere? Tot el vĕ va rĕspunde:

Serais-je donc moins libre avec toi, Poésie,
Si je m'abandonnais sur ton sein sans retour?
Une chose ressemble à ta douce harmonie:
Je crois que c'est l'amour!

Digitized by Google

Savantul părăsește cugetarea lui rece cercetătoare din fața problemelor sociale și filosofice ce'l preocupă, și își abandonează fruntea pe sînul poeziei, pentru că e dulce și armonioasă ca iubirea. Acest fapt învederează sensibilitatea lui filosofică, ce învăluie într'un miraj subțire de imaginațiune, de vis, cugetarea sa de savant. Eminentul psiholog Paul Bourget a observat cu adânc spirit de analiză diferite cazuri de sensibilitate la savanții iluștrii ca Renan, Taine, Michelet și alții.

Dinaintea marelor probleme omenești, creerul cugetă de o potrivă cu inima.

Poetul a cercetat adese-ori misterul nesfârșit, ce învălue universul ca o poveste veĉnic turburătoare de minți. Creerul lui a fost dureros și neobosit preocupat. Dar în același timp.

..... du sombre infini j'ai senti quelque chose
Entrer en me blessant dans mon coeur enivré !

Inima a fost și ea pătrunsă.

Pe lângă această sensibilitate fină și vibrătoare, un spirit de analiză pătrun-

Digitized by Google

zător, desăvîrșește personalitatea psihică a lui Guyau. Fenomenele *eului* omenesc, ca și fenomenele naturei și societății, ating cugetarea lui, îi impresionează simțirea, reflectându-le prin prizma clară a cercetărei analitice.

Vede o copilă jucându-se cu păpușea și închipuindu-și că e mama ei. Iluziune de copil..... iluziune de om..... acelaș lucru. Toți avem nevoie de această dulce amăgitoare! Fără iluzii, viața n'ar avea sens, sau n'ar fi. Se înșeală aceĭ cari cred că au pierdut *toate iluziile.* Nicĭ o dată ele nu se pierd toate. Rămân tot-d'auna într'un colț ascuns al sufletului câte-va, uitate, de carĭ poate nu ne dăm seamă, dar carĭ ne țin de viață, or cât de amară ni se pare. Frica de moarte nu mi-o esplic de cât prin legătura aceasta dintre viață și iluziĭ. Fără iluziĭ s'ar muri așa de lezne.....

Ce quit fait la grandeur de notre pâle terre,
Globe éteint au hasard dans les cieux emporté,
C'est qu'elle est le seul coin du mode où l'on espére.

Dar ce rămân în urmă, din tot ce am cugetat, ce-am simțit, ce-am lucrat,

Digitized by Google

ce-am sperat?.... Ce lăsăm în acest gol întunecos și depărtat al trecutului? Amintirile!..... Viața n'are poate nicĭ un farmec maĭ trist, maĭ dureros și maĭ divin, de cât amintirile. Această aducere aminte, când vagă, când clară, de zilele noastre duse pentru tot d'auna in haosul vremeĭ, are nu știu ce parfum de melancolie, venit de departe, ce 'ți umple une-orĭ ochiĭ de lacrămĭ și sufletul de un sfîșietor regret.

Poetul a analizat acest adânc simțimânt omenesc într'una din cele maĭ frumoase bucățĭ ale sale: «*Le pasée*».

Nous ne pouvons penser le temps sans en soufrir.
En se sentant durer, l'homme se sent mourir.....

Și în altă parte, revĕzându-și locurile copilărieĭ, se simte înmărmurit în fața uneĭ pĭerderĭ pe carĭ tocmaĭ acolo o înțelege:

C'était moi-même, hélas, moi que j'avais perdu.
Oh! comme j'étais loin!.....

Iluziunea și amintirile sunt douĕ din puternicile farmece ale vieței. Dar viitorul? Viitorul cu necunoscutul sĕu,

Digitized by Google

cu aspirațiunile sale, cu vecînicul său «mâine» ?

L'avenir fait pour moi tout le prix de la vie.

Ce vor zice pesimiștiĭ? Eĭ carĭ, sau se afundă în poetizările falșe ale trecutuluĭ,—ca Eminescu; sau nu vĕd nicĭ un mijloc de scăpare, ridică din umerĭ și rostesc cuvintele «să desprețuim viața»,— ca Leopardi; — sau azvîrle țipete de revoltă uneĭ Dumnezeirĭ fictive,— ca M-me Ackermann, — sau visează la distrugerea totală a omenireĭ, — ca Hartmann. Ce vor zice eĭ, citind acest vers simplu, dar bărbătesc și sincer?

Le bonheur le plus doux est celui qu'on espère.

Guyau nu e un pesimist. Natura cu frumusețea eĭ eternă și nepăsătoare îl împresionează și îl atrage; zărind un uvrier onest și muncitor, dupe o zi de oboseală, rezemându-și capul de sânul uneĭ femeĭ bună și dulce, cugetă la fericirile și bucuriile ce le poate gusta omul din iubire. Rar o cugetare neagră, sau un reflex palid de șcepticism îĭ întunecă mintea. Poezia luĭ întreagă

Digitized by Google

este însă înfășurată de o melancolie ușoară și dulce, fără care versurile lui ar avea aĭerul unor cântece vesele și banale.

Volumul lui Guyau trebuĭe să ocupe într'o bibliotecă, — cum zice așa de admirabil Jules Lemaitre, — «le coin des sages et des consolateurs».

Digitized by Google

Digitized by Google

ALEX. VLAHUȚĂ

Știu că nu spun un lucru nou afirmând că, la noi, poeții se citesc puțin. In mediul nostru, unde *lupta pentru căștig* este aproape singura ocupație a uneia din cele mai numeroase clase sociale: burghezimea; unde poporul zace într'o desăvîrșită ignoranță, iar păturile aristocratice vegetează în splendorile luxului și superficialitatea culturei,—negreșit că artele,—și în special poezia,—nu pot să-și creeze o patrie. Și bieții poeți rămân niște egzilați, cu singura speranță,—cum zice Schiller,—de-a ști că au un loc rezervat în..... Cer!

Dar vai! azi nici poeții nu mai cred în Cer!... Cu toate acestea, ei cântă încă.

Lipsiți adese-ori de încurajare, de susținere, de entusiasm,—atmosfera sufle-

Digitized by Google

telor poetice,—eĭ meditează, simt, scriu, —maĭ mult: pot să găsească chiar editorĭ! Pentru că, poezia judecată maĭ psihologiceste, nu este de cât o manĭeră de-a trăi; și apoĭ, se găsesc și «amicĭ necunoscuțĭ»,—cum i-a numit așa de dulce profundul Sully Prudhomme, — cari citesc, înțeleg, admiră și iubesc pe poeții.

Și:

Nos poémes parfois nous reviennent bénis,
Chauds d'un accueil lointin d'âmes hospitalières.

Să nu se spună că publicul nostru nu citește. Vĕ înșelațĭ, citește: politică ordinară și romane stupide. Așa că nu e de mirare să vedem cum, în țara noastră, gazetele de senzațiĭ și cărțile cele maĭ neroade, sunt mijloace foarte sigure de-a face banĭ. Gustul prost și ignoranța publicului sunt, pentru mulțĭ, terenurĭ de exploatare. E un pericol, o corupțiune intelectuală, pe care n'ar trebui s'o tolerăm.

Un ast-fel de mediu este încă foarte prielnic dezvoltăreĭ mediocrităților. Talentele cari se ridică maĭ pre sus de spi-

Digitized by Google

ritul mediului, vor deveni, fatalmente,— decepționiste.

Citiți pe Vlahuță. El este figura cea mai tristă și mai interesantă a poetului decepționist. Poeziile lui vă vor face să înțelegeți durerosul efect al «dezacordului între trebuințele noastre de civilizați și realitatea cauzelor exterioare», exprimându-mă cu cuvintele analistului psiholog Paul Bourget.

Triumful mediocrității în artă îl revoltează:

Arta nu'i de voi.—În lături, stârpituri fără simțire,
Ce dați zor lumei blajine cu de-a sila să v'admire!

Alte-ori îl îndulușează amar, îl face să cugete la trista soartă a artistului de talent, și ca un bătrân sceptic, dă sfaturi de o melancolie înțeleaptă:

A, nu'ți tăvăli talentul prin saloanele bogate,
Unde capul nu gândește, unde inima nu bate.....
. . . . . .
. . . . . .
Nu, nu te-aștepta să'ți fie cu flori calea semănată.
Munca de artist e crudă și e tristă-a ei răsplată.

Dezacordul între sufletele acestea superioare, nobile și mediul social, dă naștere la două tabere de oameni: unii a-

Digitized by Google

jung revoltaţi, vrăjmaşi ai întocmirei sociale moderne, visători ai unei lumi viitoare (socialiştii); alţii se retrag în ei înşă-şi, «comme dans un linceul» cum zice poetul Richepin. Aceştia sunt decepţioniştii sau pesimiştii,—între care intră şi poetul nostru Vlahuţă.

Lumea ce ai fost visat-o neaflând-o nicăirea,
Caută-ţi în tine însu-ţi liniştea şi fericirea.

Dar în această izolare, în această singurătate a sufletului, ce rămâne artistului drept mângâiere?—Arta!

Cultul pentru frumos este refugiul cel mai curat şi mai divin pentru sufletele poetice rănite de mizeriile şi anomaliile societăţei. Acest cult are farmecul dulce, senin, bine-făcător, ca şi religiunea pentru unele suflete credincioase.

Se întâmplă însă ca în această izolare poetul să se simtă prea singur. Atunci el caută un ideal, un tovarăş cu care să'şi împartă solitutinea sufletului. Şi cine poate întrupa acest ideal, dacă nu o femeie?

D-l Ion Gherea ne arată,—cu o sinceră părere de rău,—că Vlahuţă ca şi

Digitized by Google

Eminescu, n'are un ideal socialistic despre femeĭe. Foarte adevĕrat. Dar criticul n'a voit să 'şĭ lămurească pentru ce poetul nu şi-a formatun ast-fel de ideal. Starea psihică a poetuluĭ decepţionat e reflexivă, liniştită, melancolică, sensibilă. Luĭ îĭ trebuĭe un suflet de femeĭe care să se asemene cu al sĕŭ. Decĭ idealul ce 'l va visa, va fi o femeĭe frumoasă, sensibilă, cugetătoare,—care să 'l înţeleagă şi să 'ĭ realizeze visul de fericire al sufletuluĭ sĕu singuratic şi trist. Iar când poetul şi-a găsit acest ideal, el îĭ va spune, cu o mulţumire blândă şi duĭoasă:

Şi 'n trista mea singurătate,
A fost să te îndurĭ să viĭ;
Vieţeĭ mele 'ntunecate
Stăpână pururea să 'ĭ fiĭ.

Este un ideal de femeĭe pe care îl visează toţĭ aceĭ artiştĭ sensibilĭ, visătorĭ şi singuraticĭ,—dupe cum a exprimat dulcele şi profundul Sully Prudhomme, în aceste strofe aproape geniale:

Il leur faut une amie à s'attendrir facile,
Souple à leurs vains soupirs comme au vents le roseau,
Dont le coeur leur soit un asile,
Et les bras un berceau.

Digitized by Google

Douce, infiniment douce, indulgente aux chimères,
Inépuisable en soins calmants ou rechauffants,
Soins muets comme en ont les mères,
Car ce sont des enfants.

Il leur faut pour témoin, dans les heures d'étude,
Une âme qu'autour d'eux ils sentent se poser,
Il leur faut une solitude
Où voltige un baiser.

Și lângă un asemenea ideal, refugiat în cultul arteĭ, un poet deceptionist și psiholog, își crează felul sĕu de-a gusta, de-a înțelege, de-a visa, acest etern nimic, care se numește: viața.

FINIS.

Digitized by Google

TABLA de MATERII

	Pagina
Prefaţa	8
I. Ion Gherea	10
II. Théodore de Banville	21
III. Ion Neniţescu	27
IV. Mihail Cogălniceanu	33
V. Jean Second	39
VI. Jikidi	45
VII. Nicolae Ţincu şi Dumitru Teleor	51
VIII. Th. D. Speranţă	59
IX. Ion Ghica	63
X. Const. Mille	71
XI. Emile Zola	77
XII. Alex. A. Sturza	85
XIII. Th. M. Stoenescu	93
XIV. Louise Ackermann	101
XV. Dimitrie Bolintineanu	113
XVI. V. G. Morţun	127
XVII. N. Nicoleanu	135
XVIII. Maria P. Chiţu	143
XIX. Mihail Zamfirescu	149
XX. Lazăr Şaineanu	159
XXI. M. Guyau	165
XXII. Alex. Vlahuţă	175

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

4 55

Preţul 3 Leĭ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

15
25

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

Digitized by Google

Digitized by Google